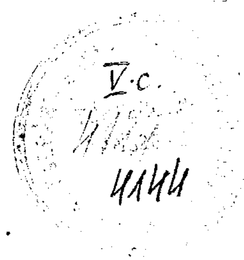
NEMZETI JELVÉNYEINK TÖRTÉNETE

ÍRTA

DONÁSZY FERENC

BUDAPEST, 1941

KIRÁLYI MAGYAR EGYETEMI NYOMDA

Elpusztul a nemzet, ha hagyományaihoz, ősi multjához nem ragaszkodik! És van-e még olyan nemzet, amelyik olyan dicsőséges multra, annyi vérhullatásra tekinthetne vissza, mint a magyar nemzet?

Minden nemzet szereti hazáját, de nekünk magyaroknak százszorosan kell szeretnünk ezt a sokat szenvedett, őseink vérével megszentelt földet.

Szeresd Magyar Testvérem ezt a földet! A haza mindenek előtt! Ez legyen mindig, mindenütt, mindenhol jelszavad.

Ősi multunk ismeretéhez tartozik, hogy megismerjük nemzeti jelvényeink történetét is. Ismerjük meg ezeknek a jelvényeknek a történetét, hiszen annyi mindent tudnak beszélni nekünk hazánk dicsőséges, szép multjáról.

Hallgassátok és olvassátok szeretettel!

A SZENT KORONA EREDETE.

A kályhában ropog a tűz, jóleső meleg terjeng a parancsnoki szobában.

Miközben az íróasztal mellett ülő százados szavait hallgatom, önkénytelenül is arra gondolok, hogy abban az épületben vagyok, ahol a nemzet legféltettebb kincsének: a Szent Koronának őrei laknak. Arra gondolok, hogy mikor sok-sok évvel ezelőtt ott fenn, a Kárpátok tövében lapuló kis városkában bevonultam az első osztályba, a tanító bácsi feje felett a négyfolyós, kettőskeresztes címer felett ott ragyogott a Korona aranyos képe. Akkor láttam először...

Azóta hányszor találkoztam vele könyvekben, képeken, tárgyakon... Hallottam már ezt is egy komor, nagy épületben elhangzani: a magyar Szent Korona nevében... Láttam valóságban is. Bíborpárnán nyugodott ragyogó fényárban, mellette szépszál, délceg legények: a Korona őrei... És most eljöttem, hogy meghallgassam érdekes, viszontagságos regényét attól, aki megesküdött, hogy életével felel biztonságáért.

— Egyszóval kérdezz, mit akarsz tudni? — riaszt fel gondolataimból a százados hangja.

— Mindent! hogy elmondhassam sok ezer magyar testvéremnek, amit a Szent Koronáról és a jelvényekről

minden magyar embernek tudnia kell és illik. Mert tudod, a legtöbben sokszor úgy vagyunk a leghétköznapibb dolgokkal is, hogy látjuk őket, szinte naponta elmegyünk mellettük közömbösen, vagy kíváncsian — és nem tudunk róluk semmit, vagy csak édeskeveset. Így vagyunk legtöbben a Szent Koronával is.

— Igazad van. Pedig — amellett, hogy a Szent Korona és egyéb nemzeti jelvényeink ismeretének elsőrendű kötelességeink közé kell tartoznia, — rendkívül érdekes is ezek története. Tehát kérdezz!

— Először a Szent Korona eredetével és magával a Koronával szeretnék megismerkedni.

— Miután őseink a honfoglalás után egy évszázadon át nyugtalanították Európa népeit és verték be a német, frank és egyéb koponyákat, Európa felhördült: nem tűrjük tovább. Nem tűrjük ezt a vad, zabolátlan hordát Európa szívében.

A magyarságnak választania kellett: vagy csatlakozik a nyugati kultúrához és a kereszténységhez, vagy nyomtalanul eltűnik a népvándorlás zivatarjai között, mint ősei, a húnok és az avarok. De az isteni Gondviselés két bölcs férfiút állított ekkor a nemzet élére: Géza fejedelmet és fiát Istvánt. Géza térítő tevékenységét István folytatta és miután megszilárdította államát, királyi voltát külsőleg is ki akarta fejezni. Koronát kért tehát a pápától.

— Miért éppen a pápától?

— Mert az Egyház földi fejének lelki hatalmát minden katolikus uralkodó elismerte. Ezért fordultak a keresztény fejedelmek koronáért és királyi címük elismeréséért Rómához. István király is a pápától kért koronát, mert csak így lehetett — kora és saját hite szerint — „Isten kegyelméből uralkodó“ király.

Elküldötte tehát követét, Asztrik pécsváradi apátot Rómába II. Szilveszter pápához. A legenda szerint ebben az időben tért át Miciszláv lengyel fejedelem népével együtt a keresztény vallásra és ő is koronát kért a pápától. A pápa el is készíttette számára a koronát. Másnap kellett volna átadni a lengyel fejedelem követeinek, de előző éjjel álmot látott. Megjelent előtte az Úr angyala és így szólt hozzá:

„Holnap reggel ismeretlen nemzet követei jönnek hozzád, akik fejedelmük számára koronát és apostoli áldást fognak kérni. Habozás nélkül küld el fejedelmüknek az általad készített koronát.“

És így is történt. A koronával 1000 karácsonyán, huszonhároméves korában megkoronázták az első magyar apostoli királyt.

— Várj egy pillanatra. Az angyal azt mondotta a pápának, hogy „az általad készített koronát“ küld el. Hogy érted ezt?

— Azonnal rátérek. Most nézzük ezt a képet. Amint látod, a Szent Korona tulajdonképen két részből áll. Az egyik ez az alsó diadémszerű rész, amely rákerül a homlokra. A felső része pedig két pántból áll. Ez a két pánt, mint valami sisak borul a fejre. [IV. és V. kép.]

Hogy ez a két rész eredetileg nem együvé tartozott, ezt behatóbb tanulmányozás után a laikus is könnyen megállapíthatja. A két felső pánt ugyanis sötétebb, tehát tisztább aranyból készült, de vékonyabb aranylemezekből. Az alsó abroncs-korona tömörebb, vastagabb, de világosabb arany, azaz ezüsttel erősebben kevert. A felső kezdetlegesebb ötvösművészettel készült, az alsó fínomabb, tökéletesebb munka.

Tehát ha eredetileg nem együvé tartozott a két rész, milyen volt eredetileg, hogyan és mikor került együvé? — vetődik fel a kérdés.

A felső két pánt a régebbi, *a Szent István-féle korona.* Ezt hozta Asztrik apát Rómából.

Azonban ez a felső két pánt is éppen olyan abroncsalakú diadém volt eredetileg, mint a jelenlegi alsó rész. Tizenhárom zománckép díszítette: Jézus és a tizenkét apostol képe. Jézus képe került a homlok közepére. Jobbra Pál, Jakab, Tamás, Fülöp, ifjabb Jakab és Simon, balra Péter, András, János, Bertalan, Máté -s Tádé apostolok képei sorakoztak, úgyhogy a tarkó fölött Simon és Tádé apostolok képei zárták be a kört. [I. kép.]

Nézd, ezen a képen láthatjuk a pántokat a mai alakjukban, kiegyenesítve. Itt középen, vagyis a mai korona legtetején van a Megváltó trónon ülő, szakállas, bajuszos, a többi képnél valamivel nagyobb zománcképe. Bal kezében könyvet tart, jobbját áldásra emeli. Felsőruhája zöld, alsóruhája kék. Lábát zsámolyon nyugtatja. Feje mellett kétoldalt a nap és a hold, a trón mellett egy-egy cédrusfához hasonló stilizált növény. [II. kép.]

A Megváltó képétől balra Péter apostol, kulcsot és papírtekercset tart. Jobbra Pál apostol, aki jobbját áldásra emeli, baljában pedig könyvet tart. Látod, itt a feje felett fehér betűk vanak: SCS PAULUS, azaz Szent Pál. Különben mindegyik apostol feje felett ott áll a neve latinul. Péter mellett András, Pál mellett Fülöp apostol áldást osztó képét láthatod. Jézus felett Jakab keresztet és papirostekercset tartó alakja, Jézus képe alatt pedig János könyvet tartó és áldást osztó képe van. Jakab után Tamás, János alatt Bertalan apostolok képei sorakoznak. Tamás és Bertalan képe azonban az alsó

diadém kiemelkedő képei miatt a jelenlegi koronán nem látható.

Ezt a koronát állítólag maga Szilveszter pápa készítette. Erre utalnak a legenda azon szavai, amelyeket az angyal mondott a pápának: „az általad készített koronát küld el fejedelmüknek“, — amit az előbb kérdeztél.

Ez nem is olyan lehetetlen. Szilveszter pápa ugyanis rendkívül képzett és sokoldalú ember volt. Iparművészettel is nagyon szeretett foglalkozni. Hogy aztán valóban ő készítette-e a koronát, vagy pedig mással készíttette, ezt ma már nem lehet eldönteni. Csak azt állapították meg a műtörténészek, hogy Itáliában készült, és a koronának ez a felső része minden kétséget kizáróan érintette Szent István országszervező homlokát.

— Igen, de hová lett a többi apostol képe? Mert itt csak nyolc apostol képét látom. És hogyan lett a zárt abroncsból ez a két pánt a korona felső részén?

— Hát hogy őszinte legyek, ez a korona-kérdés legbonyolultabb problémája. A feltevések közül két kitűnő régészünk és történészünk, Czobor Béla és Karácsonyi János magyarázata a legvilágosabb és legvalószínűbb, és egészen nyugodtan el is fogadhatjuk a megfejtést.

Szent István halála után, 1038-ban, koronáját vele együtt eltemették Székesfehérvárott. Ebben nincs semmi hihetetlen, sőt ez nagyon természetes dolog. A Szent István koronázása óta eltelt harmincnyolc év alatt a koronának még nem fejlődhetett ki az a varázslatos, mindent összefogó hatalma, mint ezt később látni fogjuk. A korona akkor még csak királyi ékszer volt. Fia sem volt István királynak, akire ráhagyhatta volna. Az előkelőket ékszereikkel együtt temették el, — amint ezt az ősmagyar sírokból is látjuk —, a királyokat pedig koronájukkal.

A szent homlokra ráhelyezték tehát a koronát. Így feküdt a szent tetem negyvenöt esztendőn keresztül. A koponya alá kerültek Mátyás, Tádé, Simon és Jakab apostolok zománcképei. A fínom zománcképek a ránehezedő súly nyomása alatt lassan repedezni kezdtek.

Időközben súlyos viharok dúlták fel Szent István birodalmát. Péter, Aba Sámuel, ismét Péter, I. András, Béla, Salamon, I. Géza és Szent László váltották egymást a trónon.

Salamon idejében a korona szempontjából igen jelentős esemény történt. 1072-ben Salamon király és unokatestvérei, Géza és László hercegek, ostrom alá fogták Nándorfehérvárat. Több hónapi ostrom után a magyarok elfoglalták a várat. A várban lévő görögök vezére szabad elvonulást kért Géza hercegtől. Géza teljesítette a kérést. Salamon király azonban tiltakozott ez ellen. A görögök fogságban maradtak. A király és a hercegek közt lefolyt heves jeleneteknek teljes szakítás lett a végük. A kitört harcok a mogyoródi döntő csatához vezettek. Salamon királynak menekülnie kellett.

Az új királyhoz, Gézához bizánci követek érkeztek. 1075-öt írtak akkor a szerzetesek krónikáikban. A követek a görög foglyok szabadonbocsátását kérték. Ajándékot is hoztak: drágakövekkel kirakott koronát, a lovagias magyar királynak. A magyar Szent Korona *alsó részét.*

— Honnan tudjuk ezt olyan biztosan, hogy ezt a koronát kapta Géza király, amely ma a Szent Korona alsó része?

— Erre nagyon könnyű felelnem. Ezen az alsó abroncs-koronán ugyanis rajta van Géza király képe. Nézd, ez a zománckép Gézát ábrázolja, feje felett ott van a neve is görögül. Itt felette pedig az ajándékozó görög

császár képe. Feje felett görög betűk. Tudsz görögül olvasni?

— Igen. Nézzük csak: Mikhael en Kriszto pisztosz bazileusz, ho Dukasz, azaz: Krisztusban hívő Mihály, a rómaiak császára, Dukasz. [III. kép.]

— Helyes. De nézzük magát a koronát. Amint látod, a Géza-féle korona egy aranyabroncs, úgynevezett oromzatos korona. A peremén ugyanis felváltva csúcsos és félköralakú oromzatok állanak egymás mellett. Az oromzatokat egy-egy drágakő ékesíti, a peremén pedig alul is, felül is sok-sok igazgyöngy sorakozik egymás mellett.

A homlokrész feletti zománcos félköralakú oromzaton a Megváltó képe látható. Meglepően hasonlít a Szilveszter-féle korona Megváltóképéhez. Már ez is két különböző korona egyesítésére mutat, mert ellenkezik az ötvösművészet szokásaival, hogy két ugyanolyan ábrázolású kép kerüljön ugyanarra az ékszerre. Jobbját áldásra emeli, baljában könyvet tart, lábát zöld zsámolyon nyugtatja. Feje felett görög betűk: IC és XC, amelyek Jészosz Chrisztoszt jelentenek.

Ennek az abroncs-koronának a hátsó részén szintén van egy kiemelkedő zománckép: rajta az előbb említett Dukász Mihály császár koronás mellképe. Jobbjában zöldnyelű császári, úgynevezett táblás jogart fog, balkeze ezüstkard markolatán nyugszik.

Hátul magán az abroncson, a császár arcképe alatt, még két koronás alak képe van. Az egyik Géza király mellképe. Ott van a neve is: Géza úr, a turkok (azaz a magyarok) hívő királya. Baljában kardot, jobbjában jogart tart. A másik arckép feketehajú fiatalembert ábrázol. Dukász Mihály fiát, Konstantinuszt.

Elől a Megváltó képe alatt Mihály és Gábriel arkangyal, ezektől jobbra és balra Szent György, Szent Deme-

ter és Szent Kozma, Szent Demjén zománcképei sorakoznak.

A korona pereméből kiálló háromszögű és félköralakú oromzatok rendkívül fínomak és ötvösművészeti ritkaságok. És pedig azért, mert ezek a zöld zománc oromzatok nem támaszkodnak arany lapocskákra, hanem egyedül állanak, tehát világosság felé fordítva áttetszőek. Mint valami drágakövek arany foglalatban. Magán az abroncson, a zománcképek között, különböző ékkövek vannak. A Megváltó képe alatt a két arkangyal között egy háromszög alakú zafír, két oldalt egy-egy vörös nagy gránitkő, azután egy-egy zafír, hátrább egy-egy sötétszínű ofirkő, a császár képe alatt ismét egy zafír.

A koronáról kilenc láncocska függ: kétoldalt négy-négy, hátul egy. 10—13 centiméter hosszúak, végükön hármas levélkép alakítva foglalt ékkövekkel. A korona hosszabb átmérője 216, a rövidebb 203 milliméter.

— No, most már részletesen ismerem mindkét koronát. De hogyan olvadt össze a két korona? Ezt mondd el végre!

— 1083-at írunk. A trónon már Szent László ül. A lovagias, szent király, aki fejjel kimagaslott mindenki közül. Ő, aki szintén részese volt a nándorfehérvári ostromnak, bizonyára megtartotta Géza király koronáját. A pápa külön levélben figyelmezteti az akkori esztergomi érseket: „Magyarország saját szabadságával rendelkezik és semmi más országnak nincs alávetve, csak az anyaszentegyháznak, amely alattvalóit nem szolgáinak, hanem fiainak tekinti." Ezt a levelet azért említem, mert érdekes, hogy a pápa levelében nem említi a Szilveszter-féle koronát. Pedig, ha ekkor meglett volna Szent István koronája, semmi esetre sem hagyta volna ezt említés

nélkül a középkor legenergikusabb pápája, VII. Gergely, hogy befolyását érvényesíthesse hazánkra.

Szálljunk most vissza képzeletben sok-sok esztendővel a multba. 1083-ban avatják szentté Istvánt, a magyarok első királyát. A szenttéavatás megtörtént. Felnyitják a szent sírját, azaz csak felnyitnák, mert a fedőkövet nem tudják felemelni. Ekkor egy apáca megmagyarázza a kő nehézségének okát: amíg Salamon, az egykori király fogságban sínylődik, a kő nem fog megmozdulni. Salamont László parancsára szabadon bocsátják, és íme, enged a kő. Nagy pompával emelik ki a szent maradványokat. Egy zokogó anya ott áll nyomorék gyermekével, hátha megsegíti a szenthírű király. A csoda megtörténik, a gyermek lábra áll s mosolyogva szökdécsel. Szent László ölbekapja, és így adnak hálát együtt Istennek a csodálatos gyógyulásért.

Ha mellőzzük is a legendák kedves történeteit, elképzelhetjük, mily nagy tiszteletben részesítették a szent ereklyéket. Hiszen mint tudod a Szent Jobb valláskülönbség nélkül ma is nagy kegyeletben áll a nemzet apraja-nagyja előtt. Természetes, hogy a koporsóban talált korona is nagy érték lett László király és a nép szemében. Ereklyének számított.

Egészen természetes, hogy mint felbecsülhetetlen ereklyét és az ország első királyának a pápától küldött koronáját, László király illőképen meg akarta becsülni és őrizni. A korona azonban erősen megrongálódott. Láttad már előzőleg, hogy a Szilveszter-féle koronán a tizenkét apostol zománcképe volt. Amikor a koronát Szent Istvánnal eltemették, a Megváltó képe került a homlok közepére, a feje alá pedig Tádé, Máté, ifjabb Jakab és Simon apostolok képe jutott. És a koronáról éppen ez a négy kép hiányzik.

Hogy őrizhette meg legjobban László Szent István koronáját? Hol találhatott neki legméltóbb helyet? A felelet önként adódik. A koronának vissza kell adni eredeti szerepét. Igen, de volt még egy korona. A Géza-féle korona. Egyesíteni kell tehát a kettőt. Szent István koronája úgyis megsérült, négy zománcképe a sírban megrepedezett. Ezeket levették róla. Azután a nyolc megmaradt apostol-képből álló pánt két végéről levágtak 2—2 zománcképet. Ezeket a Megváltó-kép két szabad végéhez forrasztották és így keletkezett az a keresztalakú pánt, amit az előbb láttunk. Ezt azután odaforrasztották a Géza-féle korona belső oldalához. Így jött létre a mai Szent Korona. Koronázáskor kis sapkát viseltek alatta királyaink, hogy ne nyomja fejüket. Később kibélelték. Ezt a bélést a koronázáskor a szükségnek megfelelően kicserélik.

— És ezt a kis keresztet is László idejében tették a koronára?

— Nem, ezt jóval később, minden valószínűség szerint Károly Róbert idejében, 1310 után tették a koronára. Valljuk be, bizony nagyon barbár módon. A korona legfelső zománclapján a Megváltó képét átfúrták, és ebbe illesztették bele a keresztet. A lyukat azonban ferdén fúrták. Ez az oka a kereszt ferdeségének.

— Milyen súlya és értéke van a Szent Koronának?

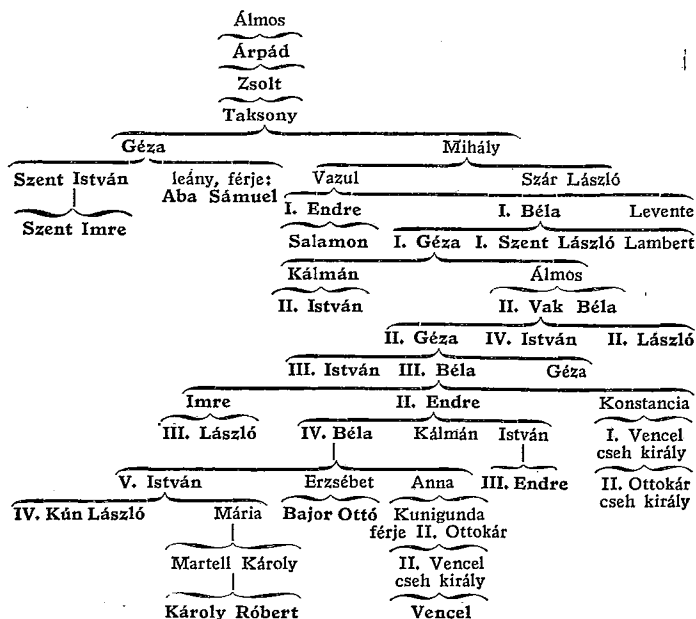
— A hatvanhetes koronázáskor mérték meg a koronát és akkor vették leltárba az ékköveket is. Súlya 2056 gramm, tehát több valamivel, mint két kiló. Van rajta 4 nagyobb és 4 kisebb zafír, 2 rubin, 2 ametiszt, 2 turmalin, 24 borsónagyságú és 205 kisebb igazgyöngy. Az értéke jelenleg tízezer pengő körül lehet. Értem ezen az anyagszerű értékét. Mert a régiség értéke felbecsülhetetlen, nem szólva arról, hogy mit jelent nekünk, magyaroknak. Ő az élő törvény, ő sugározza a szent összetartó erőt, amelyet Szent István nemzetalkotó és országalapító szelleme ad neki.

— És időközben semmi változtatás nem történt a Szent Koronán?

— De igen. Tudunk néhány apróbb javításról. Ezen nem is lehet csodálkoznunk. Hiszen annyi izgalmas kalandja volt e koronának, nem csoda, ha a viszontagságok között megsérült. Így tudjuk például, hogy II. Mátyás (1608—1619) végeztetett rajta néhány apróbb javítást. Ő cseréltette hátul, a császár képe alatt lévő nagy zafírt, amely a századok folyamán erősen megrepedezett. A negyvennyolcas szabadságharc után elásták a koronát. Sok évig a föld alatt volt. Akkor is több kő kiesett a helyéről. Ezeket visszahelyezték és apróbb javításokat is végeztek rajta.

Legutoljára az 1916-i koronázás előtt vált szükségessé a kijavítása. Megszilárdították néhány meglazult ékkövét, és a keresztet is, amely mozgott a korona tetején. Ekkor tettek rá egy állszíjat is, hogy szilárdabban álljon a korona IV. Károly fején. A javítás során szükségessé vált, hogy egy kicsi darabot lecsípjenek a koronából. Ezt a kis darabkát üvegcsőbe zárva ott őrzik a korona mellett.

AZ ÁRPÁDOK NEMZEDÉKRENDJE.

A SZENT KORONA VISZONTAGSÁGAI.

— Azt mondottad több ízben, hogy a Szent Korona változatos és regényes kalandokon ment keresztül. Ha nem esik terhedre, meséld el nekem a Szent Korona kilencszázéves történetét.

— Nagyon szívesen. Tehát mint mondottam, Szent László királyunk egyesítette a Szilveszter pápától és a görög császártól küldött két koronát. Ezzel megkezdődött a magyar Szent Koronának az egész világon egyedül álló élete.

Mielőtt azonban a korona történetét folytatnám, meg kell említenem egy eseményt, amit „várkonyi-jelenet" néven emlegetnek.

Szent István halála után keletkezett pogány lázadás leverése után, I. András királyunk (1046—1060) ült a trónon. András kisfiának, Salamonnak szánta a koronát, de tudta, hogy a magyarok inkább öccse, a vitéz Béla herceg felé hajlanak. Béla herceg ugyan semmi jelét sem adta annak, hogy a trónra áhítozik, András király tanácsosaira hallgatva mégis elhatározta, hogy próbára teszi öccsét. Várkonyi szállására hívta tehát Bélát. Díszes párnára helyezte koronáját, és egy kardot tett mellé. Az volt a terve, hogy felszólítja Béla herceget: válasszon a korona és a kard közül. Király vagy vezér akar-e lenni?

Ha a koronát választaná, előrohannak a függönyök mögé rejtőzött urak, és megölik Bélát, aki el akarja venni fiától a trónt. A monda szerint egy hű embere azonban megsúgta Bélának az előszobában, hogy ha kedves az élete, a kardot válassza. Béla csakugyan a kardot választotta, és ezzel megmentette életét.

Ezt a mondát azért említem meg, mivel ebben is szerepel egy korona és ezt a Szent Koronával hozzák összefüggésbe. A már elmondottakból azonban világosan kitűnik, hogy ez a korona nem lehetett Szent István koronája. Az ő koronája ekkor még a székesfehérvári sírban nyugodott, a Géza-féle korona pedig még nem volt Magyarországon. A várkonyi korona tehát kétségkívül valami más korona lehetett. Árpád-házi királyainkról tudjuk, hogy több koronájuk is volt. Ezeket a kevésbbé ünnepélyes alkalmakkor viselték. Mikor Székesfehérvárott ásatásokat végeztek a mult század végén, a királysírokban is több koronát találtak. Ezekkel temették el királyainkat.

Szent László királyunk óta a koronát a székesfehérvári székesegyház kincstárában őrizték. Az egyik kanonok — őrkanonoknak nevezték — volt a korona őre.

1204-ben Imre király özvegye, Konstancia királyné, Bécsbe menekül férje öccse, András elől és magával vitte a koronát is. De egy év mulva már visszakerül. Harminchat évvel később menekülni kell a Szent Koronának. A tatárjárás vérzivatarjai elől IV. Béla király Dalmáciába menti Szent István koronáját.

1301-ben kihalt az Árpád-ház férfiága. „Lehullott Szent István törzsfájáról az utolsó aranygallyacska" — írja Magyarország nádora. Küzdelmes évek következnek az országra. A Szent Korona először Prágába kerül,

majd az erdélyi vajda kaparintja meg. Ebben az időben éli a korona egyik legizgalmasabb kalandját.

Miután a cseh király lemondott magyar trónigényéről, — elment tőle a kedve, hogy a magyaroknak parancsolgasson, — trónigényét és a Szent Koronát átadta az Árpádokkal szintén rokonságban lévő Ottó bajor hercegnek. Ottó elindult a koronával és kíséretével lóháton Magyarország felé. Hogy minden feltünést elkerüljön, csináltatott a koronának egy butykos formájú fatokot, és ezt a nyeregkápájára akasztotta.

Már a határ felé közeledtek, mikor megdöbbenve észrevette, hogy a koronát tartalmazó butykost elvesztette. Mit csináljanak? — tanakodtak. Nem volt mit tenni, vissza kellett fordulni azon az úton, amerre jöttek. Nem sok reménnyel kecsegtetett a visszaút. Ha valaki közben megtalálta a koronát, bizonyára igyekszik értékesíteni a talált ékszert. Igazán csodának kell történnie, hogy a népes országúton megtalálják a koronát rejtő butykost.

És a csoda mégis megtörtént. Valahol az országút mély sarában megtalálták a koronát. Vigyázott is rá azután Ottó, míg Székesfehérvárra ért és ott megkoronázták. Azonban nem sokáig örvendett királyságának. Mert mikor három év mulva az erdélyi vajdához ment háztűznézőbe, a ravasz vajda elfogta a koronával együtt. A koronát magánál tartotta, — bizonyára király szeretett volna lenni — Ottót pedig sok kérés után szabadon engedte. Ottó belátta, hogy a fenegyerek magyarokkal amúgy sem megy semmire, visszatért tehát hazájába, Bajorországba.

A koronát az erdélyi vajdától visszaszerezni csak két év mulva sikerült Anjou Károly királynak, hogy végre megkoronáztathassa magát Szent István koronájával.

Ettől kezdve a fényes visegrádi várban őrizték a koronát.

Egy nyugalmas évszázad következett a koronára.

1439-ben meghalt Albert király. Özvegye, Erzsébet királyné várandós lévén, esetleg születendő fia számára biztosítani akarta a királyi trónt. Ehhez azonban feltétlenül szükséges volt, hogy Szent István koronájával megkoronázzák. E nélkül a nemzet szemében senki sem lehetett király. Erzsébet meg akarta kaparintani a koronát, nehogy a nemzet jelöltje, Ulászló lengyel király megkoronáztathassa magát vele.

Hogy Erzsébet királyné hogyan szerezte meg a Szent Koronát, azt udvarhölgyének és kisleánya dajkájának, Kottaner Ilonának a bécsi udvari könyvtárban lévő emlékirataiban olvashatjuk.

Albert király halála után Erzsébet királyné a Szent Koronát egy kis ládikába tétette és szobájában őrizte ágya mellett egy bársony párnán. Egy éjjel a hálószobában alvó udvarhölgyek arra ébrednek fel, hogy ég a bársony párna. Meggyulladt a melléje tett gyertyától. A tüzet szerencsére eloltották és a koronának nem történt semmi baja. A királyné azonban megijedt és a koronát visszatette helyére, a visegrádi várban lévő külön toronyszobájába. Az ajtót bezárták és lepecsételték.

Újabb alkalomra vártak, hogy a koronát megszerezzék. Találtak is két vállalkozó katonát, akik hajlandók voltak segíteni. Ezek egy éjjel felmentek Kottanerné vezetésével a visegrádi várba, felfeszítették a koronaszobának az ajtaját és feltörték a koronát tartalmazó ládát. Sikerült nekik észrevétlenül elvinni a koronát Komáromba, Erzsébet királynéhoz. Éppen jókor. A királynénak ugyanis másnap fia született. „A király sietett a koronához" — írja Kottanerné.

Az időközben megérkezett urakkal Székesfehérvárra utaztak és ott a kis csecsemő Lászlót királlyá koronázták. A koronázás után a királyné fiával és a koronával Ausztriába menekült Ulászló elől. Erzsébet azután a koronát elzálogosította Frigyes német császárnak kétezerötszáz aranyért.

Az elzálogosított koronát Mátyás király váltotta vissza nyolcvanezer arany forintért. A kapzsi és ravasz Frigyes császár csak nagy huzavona után adta vissza a Szent Koronát. Küldöttség ment a koronáért. A küldöttség tagja volt az öreg Pálóczi országbíró is. Az ő szerepe volt a korona valódiságáról meggyőződni, nehogy hamis koronát adjon nekik Frigyes császár. Pálóczi ugyanis a multban többször látta a Szent Koronát. Első dolga volt a korona hátulsó részén lévő nagy zafír követ megnézni. Megkönnyebülten lélekzett fel. A valódi koronát tartotta a kezében. Megismerte a megrepedt zafírról. Ezt már említettem neked előzőleg. Ez az a zafír, amelyet később II. Mátyás idejében kicseréltek.

Közben fordult az idő kereke. Az ország zászlaja a mohácsi csatában porbahullott és a fiatal király a Csele patak iszapos vizében fejezte be rövid életét. Két királyt is koronáztak egyidőben: Szapolyai Jánost és Habsburg Ferdinándot.

Szerémi György, Szapolyai történetírója két érdekes történetet mond el a korona életéből.

Szerémi leírja János király koronázását, amelyen maga is ott volt. Elbeszéli, hogy a mise alatt a korona forogni kezdett Szapolyai fején. A püspökök gyakran megfogták, de mire levették róla kezüket, újból forogni kezdett. Azt mondották egyesek, hogy érdemtelen a koronára, mert keze véres a jobbágyok vérétől és megszegte a székelyeknek tett ígéretét is. Mások azt mondották,

kicsi a feje, ezért forog. Valószínűleg ez lehetett a magyarázat, hogy a korona bő volt Szapolyainak, és a mélyen beesett koronát többször kellett felemelve helyreigazítani.

Ugyancsak Szerémi írja le a másik történetet is: ez már izgalmasabb lehetett. A török szultán, Szulejmán feljött seregével Budáig és magához hivatta Szapolyait. A koronát is látni kívánta, melyről már sokat hallott. Megizente, hogy ezt is hozza magával. Szulejmán szultán érdeklődéssel nézegette a koronát, azután elbocsátotta Szapolyait. A korona ott maradt a sátrában. A magyar urak nagyon megijedtek. A korona a török kezében van! Az ország féltett kincse, a szent ereklye! — mondogatták. Elhatározták, hogy elmennek érte a szultánhoz.

Kihallgatáson jelentkeztek a töröknél. Ahogy beléptek a szultán sátorába, ott látták a koronát egy asztalkán. Úgy tettek, mintha meglepné őket, hogy a koronát ott látják.

— Hogyan kerül ide a magyarok koronája? — kérdezte az esztergomi érsek a szultántól.

— Azért akartam látni, — válaszolta a szultán —, mert azt hallottam, hogy angyalok őrzik és mi törökök is igen tiszteljük az angyalokat. Meg aztán látni akartam, hogy értékes-e vagy sem. Hát nem nagyon értékes, mert nincsenek nagyon értékes kövek rajta. Egyszerű és nincs eléggé díszítve. Beszélgetés közben elfelejtettem visszaadni János barátomnak és ő is elfelejtette visszakérni. Most tehát vigyétek és adjátok át neki.

Mielőtt visszaadta, a fejére próbálta és tréfásan rátette az ott lévő pasája fejére is. Azután átnyujtotta a magyar uraknak, akik boldogan vitték vissza Budára János királynak. Ha értékesebb lett volna Szulejmán szemében, vajjon visszaadta volna-e? Nem tudjuk.

János halála után a Habsburgok kezébe került a korona. Ők kormányozták ezentúl az országot.

A török hódítás és háborúk alatt hol Ausztriába, hol Csehországba vitték a koronát. Végül a nemzet határozott fellépésére Pozsony várának egyik szeglettornyát jelölték ki a korona őrzőhelyéül. A sok háború alatt a a koronának többször kellett menekülnie Pozsonyból. Volt Nyitrán, Eperjesen, Kassán. Menekült a török elől Bécsbe, Linzbe, Passauba, de azután mindig visszakerült Pozsonyba.

A koronának, mint láttad, sok viszontagságos kalandja volt. De sohasem érte akkora megalázás, mint II. József uralkodása alatt. II. József nem engedte magát megkötni a magyar alkotmánytól. Inkább nem koronáztatta meg magát, hogy ne kelljen megesküdnie alkotmányunkra. A „kalapos király" 1784-ben megparancsolta, hogy a koronát szállítsák Bécsbe s ott helyezzék el az udvari kincstárba a birodalom többi koronái mellé.

Megalázta a Szent Koronát. A korona az ő szemében nem volt egyéb, mint ékszer, régiség, amelynek múzeumban vagy kincstárban a helye. Hiába kérlelték a magyar urak, csak gúnyos vállvonogatás volt a felelet. A koronát elrabolták már, el is vesztették, el is zálogosították. De lenézni, megvetni, semmibe sem venni: ezt II. József tette meg először.

A koronát azonban meg lehetett alázni, de megtörni nem! A megalázott korona visszaütött. Az egész ország elkeseredett, lázongott, nem engedett. II. József uralkodása végén kénytelen volt belátni, hogy a megfosztottnak hitt korona erősebb, mint ő. Megengedte, hogy a koronát visszavigyék Magyarországba.

Fényes kísérettel indult el a korona 1790 februárjában Bécsből. Az utcákon összegyűlt bécsi nép örömújjongása

kísérte, amerre ment. A bécsi nép között ugyanis egy különös babona terjedt el: azért van a városban éhínség és drágaság, mert a koronát fogságba vetette a császár. Ezért örültek a bécsiek a korona kiszabadulásának. Volt is ebben a babonában valami igazság. Hiszen a jó bécsiek éhínségét ugyanazok a császári rendeletek idézték elő, amelyek Magyarországon a gazdasági és alkotmányos életet béklyóba verték. A magyarok hát nem igen iparkodtak etetni a bécsieket.

Az egykorú források szerint diadalmenetben vonult a Szent Korona Bécstől Budáig. A nép a legtávolabbi falvakból is az országúthoz vonult, amelyen a koronát vivő menet elhaladt. Ott térdeltek az országút mentén, hogy láthassák a menetet és hálát adjanak a korona hazatéréséért. Kivonult mindenki, akinek csak jártányi ereje volt. Zúgtak a harangok, dörögtek a tarackok, zene, virág- és zászlódísz mindenütt.

Győrön és Komáromon át vonult a menet Budára. Az utcákon latinul és magyarul ilyen feliratokat lehetett olvasni:

Napunk virradása
Hazánk újulása
Törvényünk ereje
Nemzetünk élete
Panaszunk szünete
Örömünk kezdete.

Budán a vármegyék bandériumai állottak a várban elhelyezett korona vasládája mellett díszőrséget egészen októberig. [XIV. kép.] Szerte az országban hálaadó istentiszteleteket tartottak. A költők ódákban fejezték ki örömüket. Révai Miklós, a piarista papköltő, imigyen emlékezik meg a Szent Koronáról:

Örülj magyar, s váljon édessé a mámu
Mert mint koronádat béhoztad Budára,
Ugy szabadságodnak dicsőült halmára
Eljutsz édes hazám, hidd el, nem sokára.

Horányi Ferenc így énekel a Szent Koronáról:

Ó dicső koronánk! törvényünk ereje!
Mellyel fénylett minden igaz urunk feje,
Te egekből szállott szentséges ajándék,
Hozzád hív keblünkből a helytelen szándék
Hányszor ragadott el, de el nem rejthetett,
Hogy bús árván hagynád a magyar nemzetet.

A budai várban nyugodott viszontagságai után a Szent Korona tizenöt esztendeig, mikor is újabb veszedelem fenyegette. Ez a veszedelem Napoleon volt. A francia csapatok már Győrig hatoltak, félni lehetett, hogy Budáig is elérnek. Elvitték tehát a koronát 1805-ben Munkácsra. Volt Egerben és Gyöngyösön is. A veszedelem elmultával visszahozták Budára.

— De úgye ezután már nem került többé veszedelmes helyzetbe a Szent Korona?

— Sőt! Ezután következett el a korona életének legizgalmasabb korszaka.

Napoleon háborúi után sok-sok esztendő pergett le az idő homokóráján. A nemzetnek fegyverhez kellett nyúlnia, hogy megvédelmezze szabadságát. A szabadságharc dicsőséges korszaka következett el. Kossuth, Görgey, Bem apó, Damjanich kitörülhetetlenül beleírták nevüket a magyar történelem könyvébe. Ebben az időben éli a Szent Korona talán a legizgalmasabb kalandjait.

1848 december havában vagyunk. Az osztrák csapatok Buda felé közeledtek. Kossuth intézkedett, hogy a koronát vigyék Debrecenbe. A koronát a budai várból Pestre

kellett szállítani, hogy elindulhasson Debrecenbe, ahová az országgyűlés is áttette székhelyét. Igen ám, de a Lánchíd még nem volt készen. Az egyik hídfőnél még egy nagy üreg tátongott. A koronát szállító kocsi nem jöhetett át rajta. Mit csináljanak? Kossuth azonnal kiadta a parancsot, hogy az üreget sietve deszkázzák be. Végre elindulhatott a kocsi a Lánchídon keresztül. Így tehát a Szent Korona ment elsőnek át kocsin a Lánchídon.

A koronát különvonaton vitték Szolnokig. Innen szekéren Debrecenbe. Mesélik, hogy Pesten a pályaudvaron egy vörösarcú, izgatott férfi lépett a koronát kísérő Bónishoz.

— Uram, én tudom, mit visznek abban a vaspántos ládában! Ha Debrecen helyett Bécsbe viszi, egymillió forint lesz a jutalma.

Bonis rendőr után kiáltott, mire a férfi eltűnt a tömegben.

Közben fordult a szerencse. A magyar csapatok Görgey vezetésével felszabadították Budát és a koronát a debreceni városházáról visszaszállították a budai várba.

A sokszoros túlerő azonban legyőzte a hősiesen harcoló magyarokat. A kormánynak ismét menekülnie kellett. Szemere Bertalan volt ekkor a miniszterelnök. Emlékirataiból tudjuk, mi történt ebben a szomorú és izgalmas korszakban a magyar Szent Koronával.

Először ott akarták hagyni a koronát Budán. Szemere azonban ragaszkodott ahhoz, hogy a koronát minden körülmények között meg kell menteni az ellenség elől. Tehát rábízták a koronát. Szemere a koronát egy vasládában vitte magával Szegedre, onnan Nagyváradra, majd Aradra. Aradon — mint ő maga elmondja — kinyitotta a ládát, hogy meggyőződjék arról, megvan-e még a korona. „Egyenként kiszedtem minden darabot s hallván egykor, hogy Ferdinánd király alig bírta fején viselni a koronát, fejemre tettem és meggyőződtem, hogy bizony nem viselésre való."

De az ellenség elől Aradról is menekülni kellett. Szemere töprengett, hogy hová rejtse el a koronát, mert mindenáron szabadulni szeretett volna már tőle. „A korona mint egy vámpír furdalta oldalamat. Kivinni lehetetlen volt, itt hagyni nem akartam, megsemmisíteni sem" — írja emlékirataiban.

A hadsereg már letette a fegyvert, Szemere Orsovára menekült. Végre elhatározta, hogy elássa a koronát és a koronázási kincseket tartalmazó ládát. Először egy elhagyott ház egyik szobájában ásták el, de másnap kivették onnan, mert a földet megbolygatva találták. Szekérre rakták és az Oláhország felé vezető út mentén, közel egy fahídhoz, két fűzfa között elásták. Összesen hat ember tudta, hogy hol ásták el a ládát. A hat közül valaki elárulhatta az osztrákoknak. Hogy ki, azt nem tudjuk.

A korona ott feküdt az orsovai fűzfák alatt, a nedves talajban. És Ferenc József, a megkoronázatlan fiatal király, két hónap mulva aláírta az aradi tizenhárom halálos ítéletet.

Elkövetkezett az elnyomatás szomorú korszaka. A Budára bevonult osztrákok hamar megállapították, hogy a korona nincs a helyén. Ferenc József ugyan nem szándékozott magát magyar királlyá megkoronáztatni, de jól tudta, milyen ereje van a koronának a magyar nép szemében. Minden áron meg akarta szerezni, hogy ne legyen a magyarok kezében.

Az osztrák hatóságok azonnal nyomozást indítottak. A nyomozás követni tudta Szemere útját Budáról Orsováig. Megállapították, hogy egy vasládát szállítottak egészen Orsováig, de a határon át már a vasláda nélkül

menekültek. Tehát a koronát ott kellett valahol elrejteniök Orsova környékén.

Megindult a lázas keresés. Minden számbajöhető helyen kutattak, ásattak. Átkutatták az orsovai templom talaját és falait. Karger Titusz, a nyomozást vezető százados-hadbíró az orsovai temetőt is fel akarta ásatni, de ezt az egyházi hatóságok már nem engedték.

Kutattak Nagyváradon, Aradon, sőt Debrecenben is, hátha ott rejtették el a koronát. De hasztalan. Pedig megtalálása egyre fontosabbnak látszott. A magyarság körében elterjedt a hír, hogy Kossuth Lajos magával vitte a koronát külföldre. „Felvirrad még a mi napunk. Vissza jön még Kossuth apánk" — mondogatták.

Kossuth ekkor Londonban lakott sok menekült magyarral együtt. Az osztrák rendőrség kiküldött egy Varga nevű német kémet, hogy bármi áron is, tudja meg a korona rejtekhelyét. A kém hamarosan megtudta, hogy a korona nincs Kossuth birtokában, hanem magyar földön maradt. A véletlen összehozta egy magyar emberrel, akivel hamarosan összemelegedett. Ez a férfiú, Szűcs volt negyvennyolcas főhadnagy, gyanutlanul elárulta neki, hogy maga is tudja, hol van a korona elásva. Kitűnt, hogy Szűcs embereivel ugyanakkor menekült a határ felé, amikor Szemere, és ennek felszólítására maga is résztvett a korona elásásában. A kém fűt-fát ígért neki, míg Szűcs elszánta magát, hogy elárulja a korona rejtekhelyét.

A kém a hírrel visszautazott Bécsbe, itt azonban jutalom helyett börtönbe csukták. Azzal vádolták, hogy titokban az emigránsokkal tart. Iratait és feljegyzéseit elszedték tőle, és ezek alapján kezdett a bécsi rendőrség kutatni a korona után. Varga nélkül azonban semmire sem tudtak menni. Végre kiengedték a börtönből Vargát,

és leküldték Orsovára, ahol jelentkezett a kutatást vezető Karger Tituszná.

Három napig eredmény nélkül kutattak, míg végre a negyedik napon, 1853. szeptember 8-án, a Boldogságos Szűz születése ünnepén reggel nyolc óra után az egyik munkás felkiáltott: Vas! Asója vasba ütközött. Csakhamar egy ládára bukkantak, melyet kocsira téve Orsovára vittek. Ott feltörték a ládát. A láda belseje bizony siralmasan festett. Csupa rozsda, nedvesség volt. Négy évig ázott a nedves földben. A koronázási tárgyak siralmas állapotban voltak. A koronából több kő kihullott, selyem bélése elmállott, megpenészesedett. Találtak a ládában teljesen elmállott régi okmányokat, tönkrement kendőket.

A jó hírt azonnal jelentették Ferenc Józsefnek. A koronát külön hajóval szállították Budára. „Lehetetlen szavakban kifejezni a közmegindulás fokát és mélységét, — írja a Pesti Napló — mely a fővárost a meglepő édes hírre áthatotta. A falragaszok által felvillanyozott népség késő estig felhevülten hullámzott az utcákon, mint azt a nagy események percében látni szoktuk."

Budán világi és egyházi főméltóságokból álló bizottság fogadta az érkező hajót. A citadella és a vár ágyúi megszólaltak. Buda és Pest összes harangjai megkondultak. Másnap Pesten kötött ki a hajó. Nyolc előkelő főúr hozta le a koronát a hajóról és rátette a díszhintóra. A menet az újjongó sokaság között vonult fel a várba, ahol a királyi palotában helyezték közszemlére, hogy mindenki megnézhesse. Kivont karddal díszőrség állott mellette.

A három nap eltelte után különvonaton Bécsbe vitték. A császár látni akarta a Szent Koronát. Bécsben a pestihez hasonló nagy pompával fogadták. Az útvonalakon

mindenütt katonaság állott. Albrecht főherceg, Magyarország kormányzója üdvözölte az uralkodót. A császár rövid beszédben válaszolt, majd megtekintette a szent jelvényeket.

Ferenc József úgy rendelkezett, hogy Szent István koronáját Budán kell őrizni. A koronát visszahozták Budára a királyi palotába. Ferenc Józsefnek eszébe sem jutott, hogy megkoronáztassa magát. De a Szent Koronának megadta a kellő tiszteletet. Feltalálása helyén kápolnát építtetett. Ebben a kápolnában márványkerítés veszi körül azt a helyet, ahol a vasláda el volt ásva.

Amikor a koronát megtalálták, valaki a közeli fáról ágat metszett, és abból sétabotot faragott. A sétabot fején a korona vasból készült mása van. Ezt a botot Kempelen tábornoknak, az osztrák rendőrminiszternek vitte el emlékül, aki a nyomozást vezette. Kempelen utódai később Magyarországon eladták a botot és így került a budapesti parlamenti múzeumba, ahol jelenleg őrzik.

Közben elmultak az elnyomatás évei. Ferenc József jónak látta, hogy kibéküljön nemzetünkkel. A Szent Korona ismét győzedelmeskedett. Megmutatta, hogy nem lehet legyőzni. Ferenc József 1867. június 8-án megkoronáztatta magát.

De a béke szép évei hamarosan elmultak. A háború apokaliptikus lovasai elvágtattak a világ felett, és megsuhogtatták véres kardjukat. Javában állott a világháború, mikor az agg uralkodó szenvedésektől megfehéredett fejét örök álomra hajtotta.

1916 utolsó előtti napján tették az utolsó magyar király, IV. Károly fejére a Szent Koronát, a világháború kellős közepén. A koronát a Mátyás-templomban három napig közszemlére tették ki. Az emberek ezrei vonultak el a Szent Korona előtt, hogy egy pillantást vethessenek

a nemzet féltett, sok évszázad viharát átélt kincsére, a megtestesült államhatalomra, mialatt a vérbenúszó harctereken az ellenség vasgyűrűje borzalmas erővel szorongatta ennek az évezredes államhatalomnak a létét.

Amikor a király a koronázás után elhagyta a koronázó-templomot, egy drágakő kiesett a Szent Koronából. Ezt a követ még nem tették vissza, ott őrzik a korona mellett. De IV. Károly koronájából kihullott egy ékkő. Mintha csak szimbolizálni akarta volna, hogy rövid uralkodása végén Szent István birodalma is megfogyatkozik. Trianonban leestek Szent István birodalmának legszebb drágakövei.

— No és a világháborút követő átkos emlékű forradalom és vörös uralom alatt a koronát nem fenyegette veszedelem?

— De igen. A Szent Korona akkori őre, gróf Ambrózy Gyula egy kis füzetben leírja, hogy mennyi idegtépő órát élt át a korona miatt, melynek őrizetét a nemzet rábízta.

Az októberi forradalom lezajlása után felkereste lakásán Károlyi Mihályt, akinek azt javasolta, hogy az esetleges francia megszállás elől el kellene rejteni a koronát. Károlyi Mihály sem ekkor, sem később nem tartotta szükségesnek a korona elrejtését. Ambrózy számtalanszor igyekezett Károlyival személyesen vagy mások útján érintkezésbe lépni, mindannyiszor kitérő vagy elutasító választ kapott.

Pedig a Szent Koronát nem alaptalanul féltette anynyira. A parlament időközben kimondotta a királyság eltörlését és kikiáltotta a köztársaságot. Pesten megjelent egy röpirat: „Mi történjék a magyar Szent Koronával?" Ennek szerzője azt javasolta, hogy a koronát

el kell pusztítani, hogy vele a királyság szimboluma örökre megsemmisüljön.

Ambrózy aggodalmában Apponyi Alberttel felkereste 1919 január 13-án Károlyi Mihályt, akinek megmutatta a röpiratot. Kérte, engedje meg, hogy saját felelősségére elrejthesse a Szent Koronát. Károlyi a kérést megtagadta.

Nem sokkal később egy újsághír jelent meg, hogy Ambrózy — akit egy néptörvény időközben megfosztott koronaőri állásától és a koronaőri intézményt is eltörölte, — a korona páncéltermének kulcsát átadta a miniszterelnökségnek, a Szent Koronát az Országos Levéltárba vitték és ott őrzik. Ambrózy tudta, hogy a hír hamis, de nem cáfolhatta meg, nehogy a figyelem a koronára terelődjék. A forradalmi idők gyors változásai és zavarai szerencsére elterelték a közfigyelmet a koronáról. A forradalmi kormányoknak amúgyis főtt a feje a sok bajtól, valóban nem ért rá a koronával foglalkozni.

Bár Ambrózynak kezébe került egy berlini újság, mely azt a hírt közölte, hogy egy müncheni régiségkereskedő megállapodott Kun Bélával a korona megvételében. A korona nyilvános árverésre kerül százezer frank kikiáltási áron.

Ettől a hírtől a vidéken tartózkodó Ambrózy nagyon megdöbbent, felutazott Pestre; itt érintkezésbe lépett az olasz katonai-misszió vezetőjével, Romanelli ezredessel, akinek sok hálával tartozik a magyar nemzet. Romanelli megígérte legteljesebb támogatását. A koronának nem is történt semmi bántódása. A Gondviselő kegyelméből a nemzet átesett a súlyos betegségen és Horthy Miklós fővezér a nemzeti hadsereg élén bevonult Budapestre.

Ambrózy kérésére, — mivel a forradalom ideje alatt egyszer sem tudott belépni a korona páncéltermébe, hogy meggyőződhessék a korona sértetlenségéről, — Horthy

Miklós és az ország vezetői jelenlétében felnyitották a koronát tartalmazó ládát. A Szent Korona ott ragyogott a kormányzó kezében, aki mélységes tisztelettel tette vissza helyére.

A Szent Korona megőrizte nemzetét a megpróbáltatás viharában, kigyógyította a forradalom veszedelmes betegségéből és egy olyan férfiút állított az ország élére, aki mély bölcsességével vezeti tovább nemzetét a boldogulás ösvényein.

Ezzel be is fejezhetem a korona változatos és küzdelmes élettörténetét. A teljességhez még hozzátartozik, hogy 1928-ban a világ régészei és iparművészeti szakértői kongresszust tartottak Budapesten. A Kormányzó Úr megengedte, hogy a neves tudósok tudományos szempontból megvizsgálhassák a Szent Koronát. A vizsgálat a királyi palotában történt. Falke, a világhírű német régész, a vizsgálat után kijelentette, hogy a magyar nemzet hagyományai minden tekintetben megegyeznek a régészek megállapításaival. Falke megállapította, hogy a korona felső része, tehát Szent István koronája, Olaszországban készült és a X. századnál későbbi évekből semmi esetre sem származhat. Egyes régészek régebbi felfogása, hogy a korona felső része Szent István koránál későbbi időkből származik, ezen a tudományos vizsgálaton végleg megdőlt.

A KORONÁZÁSI JELVÉNYEK.

— Hálásan köszönöm igazán érdekes elbeszélésedet. De itt ezeken a képeken látom a jogart, a koronázási palástot, az országalmát és a kardot. Ezek a koronázási jelvények. Elmondanád ezeknek a történetét is?

— Nagyon szívesen. Bár ezeknek a történetéről, talán a koronázási palástot kivéve, sokkal kevesebbet tudunk.

Ez a kép a koronázási palástot ábrázolja. Ez a palást eredetileg nem királyi palást volt, hanem egy nagyon szép miseruha. Egyetlen a koronázási jelvények közül, amely szintén kétségtelenül Szent István idejéből való.

— Honnan tudjuk ezt?

— Erre igen könnyű válaszolnom. Olvasd csak el a palást közepén félkörben húzódó feliratot: Casula hec operata et data ecclesiae sanctae Mariae sitae in civitate Alba, anno incarnationis Christi MXXXI. indictione XIIII. a Stephano rege et Gisla regina. Magyarul: ez a kazula — azaz misemondó ruha — Szűz Máriának Fehérváron lévő egyházának készült és adatott Krisztus megtestesülésének 1031. évében, István király és Gizella királyné által. [VIII. kép.]

A középkorban és később is szokás volt, hogy a királyok és királynék kegyszereket, miseruhákat adományoztak az egyes templomoknak. Gizella királynéról is tudjuk, hogy szívesen tartózkodott a veszprémvölgyi apácák kolostorában. Valószínűleg ott készült ez a miseruha. Habár az idő és a sok viszontagság nagyon megviselte, gyönyörű még ma is.

Eredeti színét ma már nehéz megállapítani, mert mikor a szabadságharc után Orsovánál elásták, a vasládába szivárgott víz nagyon kifakította. Alapanyaga keleti selyem, valószínűleg bíborszínű volt, ma már fakó halványlila. Rajta, amint látod, dús arany hímzés van. A paláston lévő ábrákat először külön meghorgolták és így varrták rá a selyemre. Az ábrák úgynevezett „ciprusi fonálból" készültek: piros selyemfonalat becsavartak rendkívül vékony színarany lemezekbe. Sok helyen kilátszanak már ezek a piros fonalak és ez adja az egész palástnak a piros, arany és lila színkeveréket.

— És ez a sok-sok alak a paláston? Meg sem lehet számlálni őket!

— Igen, telisted tele van hímzett ábrákkal. Nemcsak azért értékes nekünk, mert Szent Istvántól való, hanem mert felbecsülhetetlen ritkaság is. Tudod, sokszor úgy elnézegetem, mikor így egyedül vagyok, és önkénytelenül is az isteni Gondviselésre kell gondolnom. Vannak nálunk hatalmasabb és sokszorta gazdagabb nemzetek, de ezek nem dicsekedhetnek ilyen ősrégi és szent ereklyékkel. Mintha csak az Úristen szándékosan óvta volna meg őket számunkra, figyelmeztetésül, hogy ragaszkodjunk ősi multunkhoz, szentistváni hagyományainkhoz és ne rohanjunk új, üres ábrándok felé.

Itt középen a felső alak a mennyben uralkodó, diadalmaskodó Krisztus, lábával egy-egy szörnyet tipor. Körülötte felirat: az ellenséget legyőző Krisztus magasan ragyog. Ettől a képtől jobbra a megdicsőült Krisztus, balra felemelt karokkal Mária látható, angyalokkal körülvéve.

Ezek a félkörben elhelyezett álló alakok itt a palást középen próféták. Mindegyik mellett ott a neve: Habakuk, Náthán, Ezekiel, Dániel és így tovább.

Itt lejjebb ismét a Megváltó trónuson ülő képét látjuk. „Trón illeti meg a kormányzó és uralkodó Krisztust" — szól a körirat. Jobbról és balról árkádok alá helyezett trónusokon ülnek az apostolok. Máté evangéliumának ezt a mondatát ábrázolják: „Mikoron az embernek fia az ő fölségének székén fog ülni, ti is tizenkét széken fogtok ülni, hogy ítéljétek Izrael tizenkét nemzetségét." Az apostolok árkádjai fölött sok apró fegyveres alakot látsz, ez az „ecclesia militans"-ot, azaz a küzdő, földi egyházat ábrázolja.

A palást alján, a körökben a vértanuk vannak elhelyezve. A tizenkét alak közül magyar szempontból a középső két alak a legérdekesebb. A középső osztószalagtól balra lévő alak Gizella királyné, a jobboldali koronás, jogart és országalmát tartó alak István király, miként ezt a feliratok is jelzik. Kettőjük közt, Krisztus lábánál, kis, feliratnélküli mellkép: valószínűleg Szent Imre királyfi.

A palástnak gallérja is van, de ennek anyaga elárulja, hogy később tették a palástra. A paláston egyébként látni, hogy eredetileg teljesen csukott, harangalakú volt: úgy kellett belebujni. Később vágták föl elől, hogy kényelmesebb legyen a viselete. Hogy ez mikor történt, nem tudjuk.

— És mikor kezdték ezt a miseruhát koronázási palástnak használni?

— Ezt szintén ma már nem tudjuk pontosan megállapítani. Csak azt jegyezte fel a krónika, hogy amikor Kis Károlyt 1385 Szilveszter napján Székesfehérvárott megkoronázták, ezt a palástot viselte. Ez az első adatunk a koronázási palástról.

— II. Mátyásról tudjuk, hogy 1608-ban megkoronázása előtt kijavíttatta a foszladozni kezdő palástot. Mint említettem már, az orsovai elásás is erősen ártott neki. Ennek a nyomait tüntették el az 1867-es koronázás előtt. Hat himzőnő tizennégy napig dolgozott a kijavításán — mondja az ekkor felvett jegyzőkönyv. Tudjuk, hogy ebben a munkában Ferenc József áldottemlékű hitvese is résztvett. Egy régi hagyomány szerint ugyanis minden királyné dolgozott valamit ezen a paláston. Erzsébet királyné piros selyemmel bélelte be a palástot. Legutoljára Zita királyné is tett jelképesen néhány öltést a paláston.

— És nehéz ez a palást?

— Nem túlságosan. Az 1867-i mérés szerint négy kiló harminc deka a súlya. Legnagyobb szélessége 270, hossza 136 cm.

— Ez itt a *koronázási jogar*. Régi-régi szokás, hogy a király jogarral a kezében szolgáltatott igazságot, gyakorolta „jogát". Tehát a jogar a jog és igazság jelképe. [VII. kép.]

A koronázási jogar voltaképen nem egyéb, mint egy buzogány. Nyele mintegy 32 cm hosszú, aranyozott ezüst cső, arany sodronyokkal ékesítve, belül mogyorófával bélelve. Lent kisebb gombban végződik. Felső végén szintén aranysodrony-lemezekkel borított, ökölnagyságú, körülbelül hét centiméter átmérőjű kristálygömb. A kristálygömböt három vésett oroszlán díszíti. Hat kis golyócskában végződő aranyláncocska lóg le róla.

A nélkül, hogy hosszabb régészeti fejtegetésbe bocsátkoznék, megállapíthatom, hogy a jogar a legrégibb koronázási jelvényünk. Sőt a jogar kristálygömbje még a koronánál is régibb. A kristály kidolgozásáról megállapították, hogy keleti, arab eredetű munka. Vagy II. Henrik, Szent István sógora ajándékozta Szent Istvánnak, vagy

közvetlenül honfoglaló őseinkkel, az Árpádokkal került hazánkba. Vannak, akik azt hiszik, hogy magának a honfoglaló Árpádnak a tulajdona volt. A jogar nyele és a jogar aranysodrony foglalata azonban kétségkívül későbbi korból származik, tehát a kristálygömbből később készítettek jogart. A legújabb kutatások szerint a kristály aranyfoglalata Könyves Kálmán idejében készülhetett, a nyél ellenben Szent István korából való.

Az *ország almája,* amit ezen a képen látsz, bizony már nem volt Szent Istváné. Bár kétségtelenül neki is volt ilyen koronázási jelvénye. Láttuk, hogy a koronázási paláston is országalmát tart a kezében. Az ő országalmája azonban az évszázadok viharai közepette bizonyára elpusztult. A mostani országalma aranyozott üres golyó, tetején arany kettőskereszt. Az egyik oldalon zománc címerpajzs van. Rajta a négy ezüstfolyós és aranyliliomos Anjou-címer. Ez a címer arról tanúskodik, hogy az országalmája I. Károly vagy Nagy Lajos király idejében készülhetett. Legutoljára az 1867-es koronázás előtt aranyozták újra az erősen megkopott országalmát. [IX. kép.]

Ez a kard itt az úgynevezett *Szent István-kard.* Körülbelül 80—90 cm hosszú, kétélű, vékony, hegyes egyenes kard. A penge felsőrészén lévő bevésett díszítésekből megállapítható, hogy reneszánszkori munka. Valamikor az 1500-as évek körül készülhetett, pontosan nem tudjuk. Volt egy piros bársonnyal bevont tokja is a kardnak, amely még későbbi századokból származott. Ez a tok azonban Orsovánál teljesen tönkrement, úgy hogy a hatvanhetes koronázásra egy új tokot készítettek a kardnak. Tehát — sajnos — a kard nem Szent István kardja. De mint ősi koronázási jelvényt természetesen kegyelettel őrizzük. [VII. kép.]

A koronázási jelvényekhez számítjuk az úgynevezett *eskükeresztet.* Erre a keresztre helyezi ujját a király, mikor megesküszik a magyar alkotmányra. Az esztergomi székesegyház kincstárában őrzik. Kis talpas ezüst kereszt ez. Maga a kereszt az 1200-as, a kereszt talpa pedig az 1500-as években készülhetett. [IX. kép.]

Régi írások ezeken kívül megemlékeznek más koronázási jelvénykről is. Tudunk koronázási ingről (alba), vállkendőről, harisnyákról, sarukról, kesztyűkről, ezek azonban mind elpusztultak.

Mária Teréziáról tudjuk például, hogy nem viselhette a koronázási sarukat. Persze a nagy férfilábakra szabott saruk nem illettek az ő lábaira.

Még a szabadságharc idejében is megvoltak Szent István sarui és harisnyái. Legalább is a régi írások így nevezték ezeket. Az Orsován elásott ládában azonban tönkrementek.

Végezetül megemlítem a már többször emlegetett *ládát* is, melyben a Szent Koronát és a koronázási jelvényeket őrzik, a palástot kivéve. Ez ugyanis, hogy jobban szellőzzék, egy asztalon van kiterítve a korona páncéltermében. A koronaláda dísztelen, fekete, vaspántos láda. Rajta évszám: 1608. II. Mátyás király készíttette tehát ebben az esztendőben a korona és a koronázási jelvények számára. Ma is ebben őrzik a féltve őrzött kincseket.

A KORONÁZÁSI JELVÉNYEK ŐRZÉSE.

— Jó, hogy említed ezt. Hogyan és hol őrzik a Szent Koronát? Van ennek is története?

— Természetesen. Hiszen ez is sok változáson ment keresztül a századok folyamán.

A Szent Koronát először Székesfehérvárott őrizték, az ősi koronázó városban. Ez a város volt sokáig a királyok székhelye is. A mohácsi vészig a legtöbb királyunkat ide temették. A korona őre az egyik fehérvári kanonok volt. III. András, az utolsó aranyágacska Szent István törzsfáján, egyik fennmaradt oklevelében megjutalmazza a korona őrét, Tivadar fehérvári kanonokot, mert „kellő időben átnyujtotta" Szent István koronáját.

A jutalmazást meg is érdemelte. Tudhatod a történelemből, mennyire fontos volt, hogy a király a Szent Koronával legyen megkoronázva. III. Andrásnak ellenfelei is voltak, ezért jutalmazta meg a koronát őrző kanonokot, hogy neki adta át a koronát.

Anjou királyaink fényes visegrádi palotájuk kincstárában őrizték a nehezen megszerzett koronát. Zsigmond király Budát jelölte ki a korona őrizési helyéül. Itt őrizték a királyi várban. Ekkor már a nádor feladata volt a korona őrzése. Mivel azonban Zsigmond német császár is

volt egyúttal, sokszor kellett távol lennie Magyarországról. Ezért a korona őrzését az esztergomi érsekre bízta, így került a korona az érseki kincstárba.

Zsigmond utóda, Albert idejében történt, hogy meghalt az öreg Pálóczi György, esztergomi érsek. Az a hír terjedt el akkor országszerte, hogy a korona eltűnt az érseki kincstárból. Albert király azonnal Esztergomba sietett és a főurak jelenlétében nyittatta fel a korona-kincseket tartalmazó ládát. A korona ott volt a ládában. A király ekkor maga pecsételte le a ládát és újra Visegrádra vitette.

Mátyás király idejében hozta az országgyűlés a korona őrzéséről az első törvényt. A törvény kimondja, hogy a király az ország főurainak és nemeseinek beleegyezésével gondoskodni fog a korona őrizetéről, mivel a multban több esetben idegen kézre került a Szent Korona. Azonban ez a törvény még nem gondoskodik sem az őrzés módjáról, sem a helyéről.

1490-ben, II. Ulászló trónralépésekor hozott törvény már pontosan kimondja, hogy a király a választott koronaőröknek adja át a koronát, akik ezt Visegrádon kötelesek őrizni. Azt is kimondja a törvény, hogy a koronaőrök száma mindig kettő legyen.

A mohácsi vész után uralkodó I. Ferdinánd a koronát Bécsben őriztette, hogy a török kezébe ne kerüljön. A nemzet azonban nem nézte jó szemmel, hogy legféltettebb kincsét nem az orzságban őrzik. II. Mátyás engedett is a nemzet kívánságának: a koronát diadalmenetben hozták haza Pozsonyba. Az 1608-ban tartott országgyűlés úgy intézkedik, hogy a koronát állandóan a pozsonyi várban kell tartani a nádor és még hat főúr lepecsételte vasládában. A vár őrzésére katonaságot rendeltek, a katonáknak esküt kellett tenniök, hogy a szent kincseket védő várat

nem adják föl semminemű ellenségnek. Ez még nem volt határozottan koronaőrség, de már közel állott hozzá.

A koronaőrök közül az egyiknek állandóan a korona mellett kellett tartózkodnia. Hogy mennyire lelkiismereti kérdésnek tartották a koronaőrök a korona őrzését, ezt láthattad gróf Ambrózy esetében is, aki sokszor életét téve kockára, őrködött a Szent Korona biztonságán a világháborút követő zavaros korszakban.

De jellemző példa az öreg Révai Péter lelkiismeretessége is. Ő volt a koronaőr, amikor Bethlen Gábor a Habsburgoktól a pozsonyi várat elfoglalta. Bethlent párthívei királlyá akarták választani. Felmentek a korona-toronyba az öreg Révaihoz, hogy jöjjön le tanácskozni.

— Minket eskü köt, a koronát nem hagyhatjuk el, nehogy valami baj érje! — volt Révai válasza.

Bethlen nem koronáztatta ugyan meg magát, de a koronát magával vitte. A súlyos beteg Révai mellette maradt és esküjéhez híven követte az ecsedi várig. Itt azután az Ecsedi-láp levegője sírbavitte. Révai volt különben az első, aki könyvet írt a Szent Koronáról.*

A korona azután Ecsedről ismét visszakerült Pozsonyba. Innen csak akkor vitték külföldre, ha veszedelem fenyegette. II. József Bécsbe vitette. Mikor II. József — mint már elmondottam — később visszaadta a koronát, Budára vitték és ott is őrizték ezután. Állandó őrség volt őrizetére kirendelve. Tudjuk, hogy 1848-ban ez az őrség huszonnégy gránátosból állott. Ennyi a számuk most is: huszonnégy ember és két parancsnok.

* De sacrae coronae Regni Hungariae ortu, virtute, victoria, fortuna annos ultra DC clarissimae brevis commentarius *Petri de Rewa* comitis comitatus de Turocz. 1613.

1900-ban készült el az új királyi palota. Ebben külön páncéltermet építettek és azóta ebben őrzik a Szent Koronát.

Hogy a koronaőrség mennyire híven teljesítette feladatát, azt a gyászos kommün-idők megmutatták. A koronaőrség tagjai esküjükhöz híven önfeláldozóan teljesítették kötelességüket. Mikor a kommün eltörölte a koronaőrséget, akkor is ott tartózkodott közülük legalább egy altiszt a páncélterem előszobájában, hogy őrizze az ereklyéket.

A két koronaőrt mindig az országgyűlés választja. Ezek hivatalbalépéskor esküt tesznek. Az eskü szövegét az 1867-es országgyűlés állapította meg. Így hangzik:

„Én, Magyarország Szent Koronájának őre, ő szent felségének előleges kijelölése mellett az ország által rendesen megválasztatván és ő szent felsége, legkegyelmesebb urunk által legkegyelmesebben megerősíttetvén, esküszöm az élő Istenre, boldogságos Szűz Máriára és Istennek minden szentére és választottaira, hogy én Magyarországnak Szent Koronáját és egyéb királyi országos jelvényeket, melyek vele együtt zár alatt tartatnak, tehetségem szerint, különösen midőn a sor rajtam leend, szorgalmasan és hűségesen megőrzendem és gondját viselni fogom, azon koronát őrző katonákat szorgalmasan és hű megőrzésére nézve jó fegyelemben tartandom, magát pedig a Szent Koronát és a királyi és országos amellett tartott jelvényeket semmi csalfasággal vagy csalással semmi úton-módon az országtól és a törvényesen koronázott királytól el nem idegenítendem. Isten engem úgy segéljen, boldogságos Szűz Mária és minden szentek."

Legutoljára az 1928. évi 25. törvénycikk állapította meg, hogy a korona őrzésének joga és felelőssége hogyan oszlik meg a mindenkori kormány és a két koronaőr kö-

zött. Elrendeli többek között ez a törvény, hogy a Szent Koronát és a hozzá tartozó drágaságokat, csak a miniszterelnök és az ország koronaőreinek hozzájárulásával és jelenlétében szabad kivinni a páncélkamrából. Akkor is csak ezekben a felsorolt kivételes esetekben: koronázás, veszély, országos ünnepségek vagy tudományos vizsgálatok alkalmával. A páncélkamra felnyitásáról mindig jegyzőkönyvet vesznek fel. A páncélkamrába csak a miniszterelnök és a koronaőrök együttes engedélyével szabad belépni az arra illetékeseknek. Külön szabályzat rendelkezik arról is, hogy ki léphet be a páncélterem előszobájába, ahol állandóan fegyveres őrség tartózkodik.

A páncélkamra kinyitásához három kulcs kell. Ezek közül az egyik a mindenkori miniszterelnöknél van, a másik kettőt pedig a két koronaőr őrzi. A koronaláda kulcsának egy-egy példányát szintén ugyanők őrzik.

— Kik a jelenlegi koronaőrök?

— Br. Perényi Zigmond és gr. Teleki Tibor.

A KORONÁZÁS.

— Emlékszem még az 1916-os koronázásra, olvastam a fényes ünnepségek leírását az újságokban és láttam a képeket is róla. Vajjon évszázadokkal ezelőtt hogy történt a koronázás? Vannak erre is adataink?

— Hát bizony a legrégibb időkből csak nagyon homályos és hiányos adataink vannak. Szent Istvánról például csak annyit mond az úgynevezett Szent István-legenda, hogy felkenték és a királyi diadémmal megkoronázták. Magáról az Esztergomban lefolyt szertartásról semmit sem tudunk. Csak következtetjük, hogy a későbbi szertartások közül több valószínűleg már ekkor is megvolt. Maga a szertartás még akkor tisztán egyházi, amint a legenda „felkenés" szava is mutatja. Az egyház már a legrégibb időben felkente szent olajával az uralkodókat az oltár előtt.

Később a koronázások Székesfehérvárott folytak le. Tudjuk, hogy a hagyományok alapján a koronázás az esztergomi érsek feladata és joga. Ennek első és legrégibb nyomát III. István idejében látjuk. A már megkoronázott István gyermek királyt a magyar urak egy része vonakodott elismerni. Helyette nagybátyját, Lászlót választották királlyá. Az ország meghódolt, de egy ember szembeszállt vele. Lukács esztergomi érsek nem koronázta meg a „bi-

torlót". És mikor a kalocsai érsek a koronázást jogtalanul elvégezte, Lászlót és híveit egyházi tilalom alá vetette, sőt az ellenkező királyt és híveit egyházi átokkal sujtotta. III. István utódját, Bélát sem volt hajlandó az öreg Lukács érsek megkoronázni. Béla kénytelen volt a pápához fordulni, aki megparancsolta a kalocsai érseknek, hogy koronázza meg Bélát, de — miként a pápai levél mondja — „az esztergomi érsek jogainak sérelme nélkül". Ezekből világosan látszik, hogy ekkor már az esztergomi érsek kizárólagos joga volt a koronázás.

Erre jellemző Vencel 1301-i koronázása is. A koronázást a kalocsai érsek végezte. Nem is tekintették teljesen érvényesnek a koronázást. Bonifác pápa éleshangú levélben figyelmezteti Vencelt: „Miképen fogadhattad el a koronát attól, akinek nem volt joga királyt koronázni."

Azt is tudjuk, hogy a koronázási szertartáshoz tartozik a királyné megkoronázása is. Ez a szertartás a veszprémi püspök joga. Ennek első emléke az a vita, mely az esztergomi érsek és a veszprémi püspök között folyt Albert király koronázásakor. Az esztergomi érsek magának követelte a királyné koronázásának jogát, de a veszprémi püspök régi oklevelekkel bebizonyította, hogy a királyné koronázásának joga a veszprémi püspököt illeti meg. A királyné koronázása azonban nem a Szent Koronával, hanem egy másik koronával történik.

Hogy a magyar ember mennyire tiszteletben tartotta az esztergomi érsek jogát, és hogy mennyire ragaszkodik az alkotmányos formához, erre egy jellemző példát mondok el.

II. Ferdinánd volt akkor az ország törvényes királya. Bethlen Gábor erdélyi fejedelem a magyar protestánsok védelmében fegyverrel támadta meg Ferdinándot. Elfoglalta Pozsonyt, a korona a kezében volt és a rendek Besztercebányán meg is választották Magyarország királyává. Hívei unszolták, hogy koronáztassa meg magát. Alvinczi Péter, a híres kassai prédikátor ajánlkozott, hogy elvégzi a koronázást.

— Igen ám, de te nem vagy esztergomi érsek! — válaszolta Bethlen Gábor Alvinczinek.

— Parancsold és én az leszek — mondotta Alvinczi.

— De esztergomi érseket csak a koronázott király nevezhet ki, — felelte Bethlen.

És nem is koronáztatta meg magát.

A XV. századtól kezdve már részletesebben ismerjük a koronázási szertartás lefolyását. Tudjuk, hogy folyt le a csecsemő V. László és Mátyás király koronázása.

A mohácsi vész után, I. Ferdinánd koronázásakor alakult ki a koronázási szertartás. A későbbi koronázások általában mind e szerint folytak le. Hogy ezt részletezzem, talán főbb vonásokban elmondom, hogy folyt le az utolsó, 1916-i koronázás szertartása.

Az ünnepségek a Mátyás-templomban kezdődtek. Magyarország főrendjei a szentélyben foglaltak helyet. A királyt és a királynét a hercegprímás fogadta a templom bejáratánál. A királyi párt a prímás meghintette szentelt vízzel és csókra nyujtotta a feszületet. Ezután a menet a főoltárhoz vonult. A lorettói kápolnából kihozták a koronázási jelvényeket, ezeket előző napon vitték oda és egy éjtszakán át ott őrizték. A Szent Koronát Tisza István miniszterelnök vitte.

A király letérdelt az oltár lépcsőjére elhelyezett piros bársony párnára. A hercegprímás, Csernoch János, csókra nyujtotta az evangéliumot. Ezután elmondották a litániát. Litánia után a királyt a sekrestyébe vezették, hogy előkészítsék a felkenéshez. Ezután visszatértek az oltárhoz. A hercegprímás szentelt olajjal keresztet rajzolt a

király csuklójára, jobb könyökhajlására és hátára a két váll között. Ezután a király ismét a sekrestyébe ment, hogy felöltse mentéjét. Visszatérve, ráborították Szent István palástját és felült a trónszékre. Ekkor kezdődött a szentmise.

Mise után a király felment az oltár legfelső lépcsőjére. A hercegprímás kihúzta hüvelyéből az úgynevezett Szent István-kardot és a király kezébe adta:

— Vedd az oltárról levett kardot!

Azután hüvelyébe téve, a király derekára csatolta.

— Körülövezlek a karddal — mondotta a hercegprímás.

Ezután a király a nép felé fordulva a kihúzott karddal hármat suhintott: egyet előre, egyet jobbra, egyet balra, majd visszatette hüvelyébe.

A király most letérdelt. Tisza és Csernoch odaléptek a bársonypárnán nyugvó koronához. Ketten ráhelyezték a király fejére. A koronázási jogart a király jobbjába, az országalmát pedig a balkezébe adták. Ugyanekkor a püspökök levették derekáról a kardot. Ezután a király újra elhelyezkedett a trónon. Ekkor Tisza István ősi szokás szerint így kiáltott fel:

— Éljen a király!

Zúgva kiáltotta utána az egész templom közönsége. A király kíséretével odalépett a veszprémi püspök elé és felkérte a királyné megkoronázására.

Ismét litánia következett. A hercegprímás felkente a királynét. Majd a veszprémi püspök az úgynevezett házi koronával — a bécsi udvari kincstárban őrzik — megkoronázta. Ezután Tisza és a hercegprímás levették Szent István koronáját a király fejéről és megérintve vele a királyné jobb vállát, újból visszatették a király fejére. Rosszul tették vissza, majdnem lecsúszott a fejéről. A babonások azt mondották, nem áll szilárdan, ingadozik a koronája. És bizony igazuk is lett. Csak két esztendeig viselte, utána le kellett mondania.

A királyné ezután eltávozott a templomból. Ekkor következett ősi szokás szerint az aranysarkantyús vitézek avatása. A koronás király háromszor érinti a felavatandók balvállát Szent István-kardjával és felavatja őket a király, a korona és az ország védőivé.

Ezután a menet a Mátyás-templom előtt álló Szentháromság szoborhoz vonult eskütételhez. A király felment a szobrot körülvevő emelvényre. Balkezébe adták az eskükeresztet, jobbkeze három ujját esküre emelte. Tisza odalépett és átadta az esküszöveget a hercegprímásnak. A prímás olvasta a szöveget és a király utánamondta:

— Mi I. Károly, Isten kegyelméből Ausztria császára, Csehország királya stb. és Magyarországnak e néven IV. Apostoli királya, mint Magyarország s Horvát-, Szlavón- és Dalmátországnak Örökös és Apostoli királya, esküszünk az élő Istenre, a Boldogságos Szűz Máriára, s az Istennek minden szentjére, hogy az Isten egyházait, Magyarország s Horvát-, Szlavón- és Dalmátországok törvényhatóságait s egyházi és világi rendű minden lakosait jogaikban, kiváltságaikban, szabadságukban, szabadalmaikban, törvényeikben, régi jó és helybenhagyott szokásaikban megtartandjuk, mindenkinek igazságot szolgáltatunk, Magyarország s Horvát-, Szlavón- és Dalmátországok jogait, alkotmányát, törvényes függetlenségét és területi épségét sértetlenül fönntartandjuk, dicsőült II. András törvényeit, kivéve mindazonáltal azon törvények 31. cikkének záradékát, amely így kezdődik: „Quodsi vero Nos“, egészen azon szavakig: „in perpetuum facultatem“, megtartandjuk; Magyarország s Hor-

vát-, Szlavón- és Dalmátországok határait és ami ezen országokhoz bármi jog és címen tartozik, el nem idegenítjük, se meg nem csonkítjuk, sőt amennyire lehet, gyarapítjuk és kiterjesztjük és megteendjük mindazt, amit ezen országaink közjavára, dicsőítésére és öregbítésére igazságosan megtehetünk. Isten minket úgy segéljen s annak minden szentjei.

Az eskü után Tisza ősi szokás szerint ismét háromszor kiáltotta:

— Éljen a király!

A tömeg utána kiáltotta és felcsendült a magyarság imája, a Himnusz, és szállt az ég felé a könyörgő imádság a világháború vérzivatarja közepette: Isten áldd meg a magyart!

A király visszatért a sekrestyébe. Felkötötte Szent István-kardját. A templom előtt felült lovára. Elindult a menet a Szent György-téren lévő koronázási dombhoz, amit az ország minden megyéjéből hordott földből emeltek. A király a dombra lovagolva, a világ négy tája felé suhintott Szent István-kardjával: fogadalom, hogy meg fogja védelmezni az országot, bármely oldalról jön is az ellenség.

Ezzel a koronázásnak külső szertartásai befejeződtek. A résztvevők szerint olyan szép volt a koronázás, hogy a nagy angol birodalom koronázását is felülmúlta szépségével.

A koronázást az úgynevezett koronázási ebéd követi. Ez tulajdonképen jelképes szertartás. Hatan ülnek az asztalnál: a király, a királyné, a hercegprímás, a miniszterelnök, a pápai nuncius és a kalocsai érsek, míg a meghívott előkelőségek állva nézik a szertartást.

A király fejéről leveszik a koronát, majd megmossa a kezét. Tizennyolc országgyűlési képviselő leteszi egy-egy

tálon a fogásokat az asztalra. De senki sem nyúl az ételekhez. A király ekkor felállt, felvette serlegét és így kiáltotta: Éljen a haza!

A király és a királyné ivott. Most újból a király fejére tették a koronát. Utána a királyi pár elvonult.

Ezzel vége is van a szertartásoknak. A koronát a díszebéd után három napig közszemlére tették ki a Mátyás-templomban. Azután újra visszakerült helyére, a páncélterembe, hogy őrködjék tovább Szent István birodalmán.

A SZENT KORONA ESZMÉJE.

Magyar alkotmányunk alapköve a Szent Korona-tana. Alaposan ismernie kell ezt minden magyar állampolgárnak.

Szent István és Géza koronájának egyesítése után, Szent László uralkodásával kezdődik a magyar Szent Koronának az egész világon egyedülálló élete.

Az első két században a koronázás még tisztán egyházi szertartás volt. Azonban az 1200-as évek körül már észrevehető, hogy jelentősége nagymértékben növekszik. Már nem pusztán egyházi szertartás a koronázás, hanem ünnepélyes beiktatás a királyi hatalomba. Szent István halála után még mindegy, hogy milyen koronát helyezett az esztergomi érsek a király fejére, II. András pedig már sereggel vonul 1205-ben az osztrák ellen, hogy visszaszerezze a Bécsbe kivitt koronát, mert tudja, hogy csak Szent István koronájával a fején lesz törvényes király. Ugyancsak ő az első, aki koronázásakor megesküszik „a korona tiszteletére és az ország jogainak megtartására".

Hogy II. András megesküdött a korona tiszteletére, ez nem azt jelenti, hogy tisztelni fogja a koronát mint tárgyat. Nem, sokkal többet jelentett ennél. Mert a korona nemcsak királyi ékszer és ereklye volt csupán. A Szent Korona a nemzet tulajdona volt, s egybeolvadt a nemzet és a királyság fogalmával. A kettőt nem lehetett egymástól elválasztani. Bizonyítják ezt az okleveleinkben 1197-től kezdve mind gyakrabban előforduló kifejezések, melyek a korona iránt tanusított hűségről, szolgálatokról vagy hűtlenségről beszélnek.

Imre király 1197-ben kelt oklevelében megjutalmazza egyik hívét, mert „férfiasan küzdött a koronáért". 1202-ben a „koronának alávetett népekről" ír másik oklevele. II. András oklevele 1223-ban nem „felségárulással", hanem „a korona iránti hűtlenséggel" vádolja az egyik urat. Tehát figyeljük csak meg. Nem arról írnak, hogy valaki hűtlen vagy hűséges volt királyával szemben, hanem „a korona iránt tanusított" érdemekről vagy bűnökről. A korona tehát együttesen jelentette a nemzet becsületét, a király hatalmát és az ország biztonságát.

„Nobis et coronae tantam fecit fidelitatem" — irántunk és a korona iránt tanusított nagy hűséget, mondja IV. Béla oklevele 1256-ban. Nem jelképe tehát a korona a királyi hatalomnak, hanem kifejezi a nemzet egyetemességét, királyt és a nemzetet együttvéve: „Irántunk és a korona iránt tanusított hűség".

Sőt a tatárjárás után még jobban emelkedik a Szent Korona. IV. Béla oklevelei már a királyt nem is említik, hanem csak a „királyi felség koronája iránti szolgálatról", „az ország integritása és a korona iránti hűségről" beszélnek.

Láthatjátok ezekből, hogy a korona már megszűnt tárgy lenni. A korona személy lett. Ma így mondhatjuk: jogi személy. Csak még nem volt volt pontosan körvonalazva ez a jogi személy. Közjogi ereje azonban már teljesen kifejlődött. Magyar király nem lehetett más, csak az,

akinek az esztergomi érsek Szent István koronáját a fejére tette. A hatalmat a korona adta a királynak. Csak Szent István koronája tehetett királlyá valakit.

Hiába koronázták meg Károly Róbertet kétszer is más-más koronával, hiába mondotta ki Gentilis bíboros, a pápa követe, hogy Szilveszter pápa koronája elvesztette erejét. Hiába csináltattak másik koronát és jelentette ki Gentilis, hogy ez lesz ezentúl a valódi és törvényes korona — a Szent Korona ugyanis az erdélyi vajdánál volt és nem akarta átadni Károly Róbertnek —, Szent István koronáját nem lehetett megfosztani erejétől és varázsától. Erejétől a nemzet szemében semmiféle hatalom meg nem foszthatta többé. A Szent Korona, mint valami megtestesült eszme, megtestesült fogalom, ott állott a király és a nemzet fölött. Károly Róbert csak akkor lett I. Károllyá, a magyarok királyává, mikor az erdélyi vajdától visszaszerzett koronával harmadszor is megkoronázták.

Nagy Lajos királyunk „ősiség" törvénye kimondja, hogy ha egy nemesi család kihal s nincs örököse, akkor birtoka visszaszáll a „Szent Koronára". A Szent Korona itt tehát már nemcsak minden jognak a forrása, hanem kifejezetten ura az országnak, ura a földnek. Mindenki tőle kapja az adományokat, a birtokokat, neki tartoznak hűséggel.

A Szent Korona-tanát világosan összefoglalja a legnagyobb magyar jogász, Werbőczy István Hármaskönyvében. Az ország nem a király és nem a nemzet tulajdona. Az ország területe a Szent Koronáé. A korona pedig a király és a nemzet együttvéve. Vagyis a király is épp úgy egyik tagja a „Szent Korona testének", mint a nemzet minden egyes tagja. Igaz, hogy akkor még csak a nemességet értették a nemzeten, a jobbágyságot nem, de

mióta minden magyar állampolgár egyenlő, azóta minden magyar ember tagja a Szent Korona titokzatos testének.

Ezt talán a legjobban a keresztény vallásból tudjuk megérteni: hiszen a Szent Korona is a keresztény vallásból veszi eredetét. Szent Pál apostol írja a rómaiakhoz szóló levelében: „Amint ugyanis egy testben sok testrészünk van, akképen sokan vagyunk egy test Krisztusban; egyenként azonban egymásnak tagjai." Így értsük a Szent Korona-tanát is: a Szent Korona nem tárgy többé, hanem együttvéve jelenti azt a sok-sok millió magyar embert, aki a mi édes hazánknak állampolgára.

A Szent Korona ereje volt a multban az a hatalmas, elszakíthatatlan összekötő kapocs, amely a török hódoltság alatt a három részre szakadt országban az együvétartozás érzését fenntartotta. Ez adta annak a sok idegennevű, de szívében, gondolkozásában izig-vérig magyar embernek azt az önfeláldozó erőt, hogy 1849 őszén életével pecsételje meg hazaszeretetét. Ez az együvétartozás tette oroszlánná a maroknyi magyarságot, hogy a Kárpátok bércein, az orosz mocsarak között és Doberdó sziklarengetegjében is helyt álljon a magyar haza szent határainak védelmében.

Szépen fejezi ki ezt Kölcsey egyik beszédében:

„*Jegy* a mi koronánk, jegye a független akaratnak, melynek önkényű mozdulatából egy szabad bajnok nép fejedelmet választott magának, óhajtván a féktelenséget elfojtani, és emberi s nemzeti jogait egyetlen egy középpontban egyesíteni, nehogy széjjeloszlás által meggyengüljenek; *zálog* a mi koronánk, záloga a legfontosabb, legszentebb kötelességnek, mely fejedelmet nép, és népet fejedelem iránt viszonyos tartozások alatt feloldhatat-

lanul tart, s melyet a fejedelmi szent esküvés és a népi hódolás a vallás felséges körébe emelt fel; *pecsét* a mi koronánk, pecsétje a fejedelem és a nép kölcsönös egyezkedésének, ami ha felbontatik, többé sem fénynek és érdemnek, sem életnek és boldogságnak, sem multnak és jövendőnek becse nincs; s a tisztelet és szeretet imádott tárgyai köz-átok alá vettetnek. Kinek szíve van, érezze, s kinek lelke van, gondolja el, hogy ezen ügyben fekszik a nemzet szükségének nagy titka: *fennmaradás és kiemelkedés!* Fennmaradás azon szellemben, melyben őseink e hazát összealkották; kiemelkedés, azon süllyedésből, mely nemzeti karakterünket, a karakterünkkel erőnket, s régi dicsőségünket örök temetséggel fenyegeti. Őseink szentnek nevezék a koronát, mert a legszentebbnek gondolatát köték hozzája: gondolatát a szabad nemzet egy testbe foglalásának, gondolatát az egyesült néperőnek, mely nemcsak idegen bitorló, de egyes honfinak féktelensége s hatalomvágya ellen is bonthatatlan gátat emeljen."

És nekünk magyaroknak féltékenyen kell ragaszkodnunk a Szent Korona-eszméjéhez. Örök érvényű igazság az, melyet Teleki miniszterelnök úr így fejezett ki:

„Csak annak a nemzetnek van jövője, amelyik ragaszkodik a hagyományokhoz és eszményeit a történelem viharai között sem hagyja el."

Igen, a Szent Korona testének ez a titokzatos egysége forrasztja egybe a Kárpátok lombkoszorúzta lejtőjétől le a kéklő Adriáig Szent István birodalmát. A Szent Korona eszméje és összetartó ereje erősebb volt a török félhold másfélszáz esztendeig tartó uralmánál, erősebb volt a német császári-sas fojtogató karmainál, és erősebb volt a Trianonban kovácsolt rabláncoknál. Mindezek a mult messzeségébe süllyedtek, Szent István koronája kilencszáz esztendős fényével mindig fennen ragyog.

És hisszük, kiolthatatlan hittel hisszük, hogy újból egyesül a Duna medencéjében Szent István birodalma, hol a Szent Korona eszméjének láthatatlan ereje egybekovácsolja vallás és nemzetiségi különbség nélkül a magyarságot.

A MAGYAR CÍMER TÖRTÉNETE.

A KISCÍMER.

Van-e, aki nem ismeri kedves olvasóim közül a négy ezüstfolyós, zöld hármashalmos, kettőskeresztes magyar címert, az ország régi, szent szimbolumát? De hogy ez a címer honnan ered, mióta használjuk: ezt már bizonyára kevesebben tudják. Mert hazánk címere nem a mai alakjában keletkezett. Minden alkotó eleme szorosan összefügg hazánk történetével és részei: a négy folyó, a kettőskereszt, a zöld hármashalom, mind külön-külön mesélni tudnának eredetéről.

*

Címer. Mi is az a címer, kedves olvasóim, és mikor kezdik használni a címert? A címerek használata a lovagsággal van szoros összefüggésben. A lovagok tetőtől-talpig páncélban vonultak hadba. Így, ebben az öltözetben sohasem ismerték volna meg egymást a lovagok és az összetartozó emberek. Valamilyen ismertető jelet kellett tehát felvenniök, hogy megismerjék őket. Innen ered a címerek használata. A címer tehát ismertető jel volt eredetileg, mely a páncélos lovagokat felismerhetővé tette. A lovagok a keresztes háborúk idején, tehát a XI. században kezdik ezeket használni. Eleinte geometriai figu-

rákat festettek pajzsaikra, zászlójukra, vagy a lovakat fedő páncélra. Később azonban már a királyok és fejedelmek kiváltsága lett a címerajándékozás: ki kellett érdemelni. Mivel a nemeseknek eleinte nem volt címerük, igyekeztek maguknak címert szerezni. Később azután a címeradományozás együtt járt a nemesi rangra való emeléssel.

Ahogy az egyes nemeseknek volt címerük, mely őket illette, az ő nemzetségüket és családjukat jelképezte, úgy alakult ki az egyes országoknak és fejedelemségeknek a címere is. Az ország címere rendszerint valamelyik uralkodóház címeréből keletkezett.

Magyarországnak két címere van: az állami vagy kiscímer és az úgynevezett egyesített-címer vagy állami középcímer.

A *kiscímer* leírása a következő: közepén hasított pajzs, jobbról vörös mezőben ezüst apostoli kettőskereszt, amely a zöld hármashalom középső, arany koronás csúcsán áll; balról vörössel és ezüsttel vízszintesen hétszer vágva. [XI. kép.] A címerpajzson a magyar Szent Korona nyugszik. A címert jobbról és balról egy-egy lebegő, fehérruhás angyal tartja, vagy jobbról olaj-, balról cserfaág övezi. Ez Magyarország címere. Azzá tette ősi, az ország történetével szorosan összefüggő multja.

De ilyen volt mindig az ország címere? Mikor kezdtük használni ezt a címert? Hogy fejlődött ki mai alakja? Ezek mind olyan kérdések, melyek felvetődhetnek a szemlélőben és ezekre csak nagyon kevesen tudnak felelni.

Első rátekintésre is szembetűnik, hogy a címer két részből áll: a jobboldali kettőskeresztes és a baloldali vörössel és ezüsttel vágott részből. És valóban, ez a két rész önállóan alakult ki és csak később került egymás mellé.

Ezek közül a kettőskereszt a legrégibb. Hazánkban a legelső címeres emlék III. Béla királyunknak egy 1190 táján vert pénzén jelenik meg: rajta kettőskeresztet látunk. Ez a kettőskereszt címerpajzsba van foglalva, tehát nem dísz, hanem szabályos címerábrázolás. Ezek szerint az ország legrégibb címere a kettőskereszt, — mondaná valaki. Igen ám, csakhogy Imre király egy 1202-ben kelt oklevelén függ egy aranypecsét, és ennek egyik oldalán szintén egy címert találunk. Ezen a címeren pedig ott látjuk a jelenlegi államcímer baloldali részét: a vágásokat. Azzal a különbséggel, hogy ezekben a vágásokban apró, lépdelő oroszlánok vannak. Ugyanezt a címert találjuk Imre utóda, II. András aranypecsétjein is. [X. kép.]

Melyik hát ezek közül az ország címere? És van-e valamilyen jelentésük vagy jelentőségük?

Nézzük először a kettőskeresztes címert. A laikus szemlélő egyszerűen ezt felelhetné: a kettős keresztet Szent István kapta Szilveszter pápától, mint az apostoli királyság jelvényét. Szent István hatalmas egyház szervező munkájával és vallásosságával kiérdemelte azt a pápától, hogy maga alapíthatott püspökségeket, akárcsak a Mester tanítványai. Ezért kapta a pápától az „apostoli király" címet és ennek jelvényét a kettős keresztet. Ez mind igaz. Kivéve azt, hogy Szilveszter pápa kettős keresztet küldött Szent Istvánnak. És pedig egyszerűen azért nem, mert abban az időben az apostoli kereszt még csak *egyes kereszt volt.* Olyan, amilyet manapság a körmeneteken visznek. Ilyen volt Szent István apostoli keresztje is: hosszúszárú egyes kereszt. A régészek ugyanis kétségtelenül megállapították, hogy a X—XI. században nyugaton, — tehát Rómában is — még nem is használtak kettős keresztet, hanem csak keleten, a bizánci görög császárságban, ahol a királyi hatalomnak a jelvénye volt.

De mi köze lehet a bizánci görög császárságnak Magyarország kettőskeresztjéhez, — kérdezheti valaki. Nagyon is sok. III. Béla magyar király, mielőtt a trónra került, sokáig kint élt a bizánci császár udvarában, ott nevelkedett. Itt ismerte meg a kettőskereszt használatát. És mint a királyi hatalom jelvényát ismerte meg, hozta haza és használta maga is. Így került a kettőskereszt a pénzére is.

Ugyancsak III. Béláról tudjuk, hogy előkelő házasságot kötött; elvette a francia király nővérét, akivel természetesen nagy kíséret is jött az országba. Történt ez abban az időben, amikor nyugaton a lovagsággal a címerviselés kezd általánosan elterjedni. Mi sem természetesebb, mint hogy III. Béla király is átvette ezt a külföldi szokást és maga is vett fel címert. Használatba hozta a kettőskeresztet: mint a *királyi hatalom* jelvényét. Ezzel tehát megoldottuk a kettőskereszt eredetét.

A kettőskereszt használata csak később terjed el nyugaton, a pápák is kezdik használni és így lesz apostoli jelvénnyé. Mint ilyen lesz azután a magyar királyok jelvénye is. Jelenleg tehát már így is kell tekintenünk: az apostoli királyság jelvénye. Ezt a címet még Szent István kapta. De eredetileg, mint láttuk, nem ezt jelentette.

Nézzük most a *vágásos címerrészt,* mely, mint mondottam, Imre király aranypecsétjén jelenik meg először 1202-ben. Ezt először tudósaink úgy magyarázták, hogy a vágásos címer az Árpád-család ősi családi jelvénye, a rajta lévő oroszlánokkal együtt. Az oroszlánokat utóbb, — mivel nehéz volt őket a kisebb címereken alkalmazni, egyszerűen elhagyták. Ez a magyarázat azonban elfogadhatatlan. Az Árpádoknak nem lehetett ősi címerük akkor, amikor Európában még egyáltalán nem használtak címereket. A honfoglaló törzseknek volt ugyan jelvényük,

de ezek nem voltak címerek. Minden ázsiai nomád törzsnek volt ilyen jelvénye, rendszerint valamilyen állatalak. Mondáink és hagyományaink szerint Árpád törzsének ősi jelvénye a *Turul-madár* volt. De sem oroszlán, sem vágások.

Hosszú lenne most itt címertani fejtegetésekbe bocsátkozni és felesleges is. Csak röviden összegezzük itt a legújabb megállapításokat. Imre király Spanyolországból nősült, ahol szintén nagyon virágzó volt a lovagi élet. Imre király szükségét érezte, hogy családi címert vegyen fel és minden valószínűség szerint spanyol mintára — mivel a pecsétjén lévő címer nagyon hasonló az abban az időben használatos spanyol címerekhez — felvette a pecsétjén látható oroszlános-vágásos címer. Később azután a címerben lévő oroszlánokat, mint csupán díszítő elemeket elhagyták. De hogy Imre király idejében az oroszlánokat is használták címerként, ezt a nemrég feltárt esztergomi királyi palota is bizonyítja. A feltárt királyi kápolna szentélyének falára festve ugyanis ott látjuk Imre király pecsétjének oroszlánjait. Már pedig megállapították, hogy a kápolna Imre király idejében készült.

A magyar címer vágásos részéről tehát megállapíthatjuk, hogy ez az *Árpádok családi címere* volt.

A kettőskeresztes és a vágásos címert felváltva használták királyaink és sohasem együtt. A kettőskereszt alatt pedig még nem volt ott a hármashalom. Mivel azonban a címertan nem szereti a lebegő alakokat, különféle talapzatokat kezdtek alkalmazni a kettőskereszt alá. Ezekből a talapzatokból alakult ki a *hármashalom,* melynek mai formájával Nagy Lajos királyunk idejében találkozunk először. Ugyancsak az ő idejéből való színes címeres emlékek mutatják először a vágások vörös-ezüst, a kettőskereszt ezüst és a hármashalom zöld színét.

Összegezve az eddigi megállapításokat: a kettőskereszt a királyi hatalom, később egyúttal az apostoli királyság jelvénye, amit III. Béla királyunk vett fel 1190 táján. A vörös-ezüst vágások pedig az Árpádok családi címere, amit Imre király használt először. Ezért tehát történeti tévedés Szent Istvánt és utódait, egészen Imre királyig, kettőskeresztes vagy vágásos címerrel ábrázolni.

Habsburg királyaink kezdik használni egy pajzsban egyesítve a kettős keresztet és a vágásokat. Eleinte még a két rész helye fel volt cserélve, balodalon volt a kettőskereszt, jobboldalon a vágások. Mai alakjában Rudolf király (1576—1608) használta először. Ugyancsak az ő idejében jelenik meg a hármashalom középső csúcsán a korona.

A címer felett a korona a XV. században kezd feltűnni, de ez a korona még nem a Szent Korona. A címer feletti korona képében csak Mária Terézia korától kezdve lehet felismerni a magyar Szent Koronát.

A magyar címer alakjának és használatának utolsó rendezése az 1916. évi XV. t.-cikkel történt. Ez rendelte el az angyalos, úgynevezett címertartók, vagy a címerkísérőknek nevezhető cserfa-, illetve olajágak használatát.

Hogy mit jelentenek ezek a részek hazánk címerében, ezt Werbőczy István magyarázza meg először Hármaskönyvében. Szerinte az országcímer négy ezüst vágása az ország négy folyóját: a Duna, Tisza, Dráva, Szávát jelképezi. Hogy az ő értelmezésének van-e valamilyen alapja, ma már nem tudjuk megállapítani. Mindenesetre kétségtelen, hogy Werbőczy legalább is saját korának, az 1500-as éveknek a felfogását tükrözteti vissza címermagyarázatában.

A hármashalom jelentését nem magyarázza meg Werbőczy. Ennek első értelmezésével csak az 1700-as években találkozunk. A jezsuita Koller írja egyik munkájában, hogy a hármashalom a Tátrát, Mátrát, Fátrát jelenti. „Amint ez mindenki előtt ismeretes" — mondja Koller. Hogy honnan ered ez a magyarázat, — hiszen mint láttuk, a hármashalom lassú fejlődés eredménye, — szintén nem tudjuk.

Ezeknek a magyarázatoknak az eredetét a középkor emberének a lelkületében kell keresnünk. A középkori ember ugyanis mindenben szimbolumot, jelképet keresett. Bármint is van azonban a dolog, mi magyarok a Duna, Tisza, Dráva, Száva ezüstösen csillogó folyóit és az ország erdőkoszorúzta zöld hegyeit látjuk a magyarság örök, szétszakíthatatlan ősi jelvényében.

AZ EGYESÍTETT CÍMER.

A kiscímeren kívül — pl. az állami hivatalok pecsétjein —, sokszor találkozunk egy másik címerrel is, az ú. n. egyesített címerrel. Egyesített címernek azért nevezzük, mert a magyar államcímeren kívül magában foglalja a magyar Szent Korona országainak címereit is. Ennek a címernek a használatát Ferenc József rendelte el 1874-ben. [XII. kép.]

A középcímer tulajdonképen két, egymásra helyezett címerpajzsból áll. A középső címerpajzsban a magyar címer foglal helyet, a külső nagy címerben pedig a társországok, illetve országrészek címerei vannak. És pedig: a bal felső mezőben Dalmácia címere, alatta Szlavoniáé. A jobb felső mezőben Horvátország kockázott címere, alatta Erdélyé. A legalsó ékalakú mezőben Fiume és Bosznia címere van.

Címertani ismereteink teljessé tételéhez hozzátartozik, hogy ezen országok címerének rövid történetét is megismerjük.

A bal felső mezőben foglal helyet *Dalmácia* címere: kék mezőben három (2, 1) koronás, szembenéző arany oroszlánfő.

Dalmáciának nevezzük az Adriai tenger keleti partján végighúzódó keskeny partvidéket. Az Árpádok idejében

Kálmán királyunk foglalta el. Halála után Velence birtokába jut, és csak Nagy Lajos alatt kerül újra magyar fennhatóság alá. Zsigmond uralkodása alatt ismét Velence szállja meg és ennek birtokában marad egészen Napoleonig, aki átengedi Ausztriának. Ferenc császár a magyar országgyűlés tiltakozása ellenére császári tartományá tette. A világháború végéig az osztrák-magyar monarchia birtokában volt ez a régi magyar tartomány.

Dalmáciának, mely a középkorban tulajdonképen csak néhány szétszórt városból állott, sohasem volt országgyűlése, tehát országos címere sem lehetett. Fent leírt címerét Zsigmond királyunk adományozta. Először Zsigmond 1405-ik évi pecsétjén tűnik fel. Hogy mit jelent a címerkép, nem tudjuk. Valószínűleg Zsigmond a saját címeréből ajándékozta az oroszlánokat, mivel családi címerében is arany oroszlánfejek vannak.

Dalmácia címere alatt *Szlavonia* címerképe van: kék mezőben két ezüst, hullámos, úgynevezett pólya között vörös mezőben balrafutó természetes színű nyest; a felső pólya felett aranyszélű, hatágú vörös csillag.

Szlavoniának eredetileg a Dráva-Száva közének nyugati részét nevezték szlovén lakosságáról. Később az egész Dráva-Száva közét így hívták. Megszervezése Szent László királyunk nevéhez fűződik. A mohácsi vészig bánok kormányozták. A mohácsi vész után I. Ferdinándé lett, ő egyesítette Horvátországgal.

Szlavonia címerének fent leírt képe II. Ulászló királyunk 1496-ban adományozott címeres-levelében jelenik meg először. Az oklevél szerint II. Ulászló azonban csak az ország régi címerének használatát erősíti meg. Hogy már régebben is használhatták ezt a címert, azt a benne látható nyest bizonyítja. A nyest képe ugyanis már 1197-ben látható András herceg szlavon pénzein. A címerkép arra utal, hogy Szlavonia lakói nyest bőrben fizették régente az adót (nyestpénz). Ulászló király oklevele magyarázatot is ad a címerhez. E szerint a címerben lévő két hullámos pólya a Drávát és a Szávát jelképezi. A csillagot pedig azért adományozta Szlavoniának, — mondja az oklevél —, mert lakosai mindig kitűntek vitézségükkel és bátorságukkal a török elleni harcokban.

A jobb felső mezőben a tengerparti *Horvátország* kockázott címere van. Ötször öt, összesen huszonöt ezüst és vörös kocka, melyeknek egy részét a magyar államcímer eltakarja.

Horvátországot Szent László királyunk foglalta el. Kálmán óta bánok kormányozták. Ettől kezdve mindig velünk küzdöttek hősiesen a török ellen. A Frangepánok és Zrinyiek örökre beírták nevüket hazánk történetébe. A kiegyezéstől Trianonig a hozzácsatolt Szlavoniával mint hazánk társországa széleskörű önkormányzatot élvezett.

Címere II. Lajos 1525. évi emlékérmén szerepel először. Jelentését nem ismerjük.

Az egyesített címer legalsó két ékalakú mezejében jobbról *Fiume* címere van: vörös mezőben sziklán álló kétfejű, fekete sas, ballábával fekvő barna korsót tart, amelyből víz csurog le a szikláról; a sas felett kék bélésű, lengő kékszalagos császári korona.

Fiume a XIV. században a Frangepán grófoké volt, később a Habsburgok vették birtokukba. Mária Terézia 1779-ben hazánkhoz csatolta „mint a magyar Szent Koronához csatolt külön testet". Fiume címerét 1659-ben kapta I. Lipót császár és magyar királytól hűségéért és szolgálataiért, — mint a címeres-levél szövege mondja.

A címerben lévő sas: a német császári sas; a korsóból ömlő víz Fiume tengeri kikötőjére és fürdőhelyére utal.

A baloldali ékalakú mezőben *Bosznia* címere van: arany mezőben ezüst felhőkből kinyúló, könyökben hajlott, vörösruhás kar, puszta kezében aranymarkolatú, kivont görbe szablyát tart.

Boszniát és Hercegovinát, régi nevén Rámát, II. Béla és II. András királyaink foglalták el. A mohácsi vész után török tartományok lettek a berlini kongresszusig (1878). A berlini kongresszus Ausztria-Magyarországot bízta meg a két tartomány megszállásával (okkupáció). A megszállást 1908-ban végleges elfoglalás (annexio) követte. A világháborút követő szerződések Szerbiához csatolták.

Boszniának fent leírt címere a XV. században tűnik fel és ott látjuk például II. Lajos emlékérmén is. Amikor 1528-ban a török végleg elfoglalta Boszniát, a magyar királyok pecsétjein és érmein továbbra is ott szerepel mint „igény-címer". Ez a címer eredetileg a Hervoja hercegi család címere volt, akik mint a magyar korona hűbéresei kormányozták ezt a tartományt a XIV. sz. végén és a XV. sz. elején. Mint kormányzók pecsétjeiken természetesen saját címerüket használták és így maradt használatban utánuk is mint Bosznia hivatalos címere.

A trianoni békediktátum széttörte Magyarország címerét is. Azonban amit a történelem és őseink vére egybekovácsolt, azt az emberi elvakultság és önkény egy időre széttörheti ugyan, de — amint ezt a magyar hajnalhasadás is mutatja —, az igazság eltörölhetetlen ereje előbb-utóbb egybeforrasztja.

ERDÉLY.

Utolsónak hagytam azt a címert, amely a négyfolyós címer után a legközelebb áll szívünkhöz: Erdély címerét. Az egyesített címerben Horvátország kockázott címere alatt foglal helyet. Vörös pólyával kettéosztott pajzs; a felső kék mezőben aranycsőrű, balranéző, fekete emelkedő sas, felette balról arany nap, jobbról növekvő C-alakú ezüst holdsarló. Az alsó arany mezőben két sorban hét (4, 3) vörös, háromormú bástyatorony. [XIII. kép.]

Erdély a mohácsi vészig nem volt különálló országrész, hanem mindig szorosan hozzátartozott az anyaországhoz. Tehát külön címere mint országnak nem is lehetett. A mohácsi vész után azonban Erdély különálló fejedelemséggé alakult, megvolt tehát a lehetőség külön címer felvételére. Ez a címer 1590-ben, Báthori Zsigmond fejedelem uralkodása alatt jelenik meg először a fejedelem nagypecsétjén. Amint a képen látjuk, ezen a pecséten már ott vannak a mai erdélyi címer alkotórészei.

1659-ben Szászsebesen országgyűlést tartottak az erdélyi rendek. Ez az országgyűlés már írásban is rendelkezik Erdély címeréről. Ez az országgyűlési határozat imigyen szól: „Az erdélyi magyar vármegyéknek a pecsétre vésett jelvényük légyen egy fél sas. A székelyek jelvénye

légyen egy fél hold és nap. A szászságé légyen hét kulcsos város." Ez a rendelkezés tehát világosan megmondja, hogy melyik erdélyi nemzetnek mi a címere. Ezt a címert használja ezután minden erdélyi fejedelem, rendszerint saját címerével egyesítve.

A török kiűzése után Erdély különállása is megszűnt, de a Habsburgok nem csatolták vissza az anyaországhoz, hanem különálló részként kormányzók igazgatták. 1765-ben Mária Terézia Erdélyt nagyfejedelemség rangjára emelte és külön címeres-levélben határozta meg Erdély címerét. A képen láthatjuk, hogy ez a címer megegyezik Erdély jelenleg is használatos címerével.

A szászsebesi országgyűlés rendelkezéséből láthatjuk azt is, hogy a sas az erdélyi magyarság, a nap és holdsarló a székelyek, a hét bástyatorony a szászok címere.

Báthori Zsigmond 1590. évi pecsétjénél régebbi adataink nem igen vannak Erdély címeréről. Az erdélyi magyar vármegyék *sasos* címerének jelentését nem is tudjuk pontosan megfejteni. Csupán egyes adatok mutatják, hogy a sasos címert már régebben is használták az erdélyi magyar vármegyék. Erdély hazánknak az a része, mely az ősi hagyományokat a legtovább és legtisztábban megőrizte. Ezekből az adatokból következtetjük, hogy az erdélyi magyarok sasos címerükben minden valószínűség szerint a honfoglaló magyarok ősi jelvényét: a *turul* madarat őrizték meg.

Az erdélyi *szászok* Árpád-házi királyainktól betelepítve, sok kiváltságot élveztek. Először hét város körül, hét kerületben, úgynevezett szász székekben telepedtek le. Erre a hét szász székre utal Erdély címerében a hét bástyatorony.

A székelyek *napos-holdas* címerére Báthori Zsigmond pecsétje előtt szintén nincsen címeres emlékünk. Pontos jelentésüket szintén nem ismerjük. Dugonics András az 1700-as évekből említ ugyan egy adatot, azonban ez az adat egyáltalán nem megbízható. Dugonics szerint Zsigmond királyunk adta a napos és holdas címert 1437-ben a székelyeknek „mivel a székelyek mind a törökre, mind a parasztokra szorgalmatosan vigyáztak, miként a nap és a hold vigyáznak az égen."

Az kétségtelen, hogy a napos és holdas címernek is réginek kellett lennie. A címertanban jártasak tudják, hogy Báthori fejedelem idejében semmi esetre sem találhatták ki ezt a címert, hanem mint egy már használatban lévő címer került rá Báthori Zsigmond pecsétjére.

Talán az sem valószínűtlen, hogy a székelyek ősi pogány vallásuk emlékét őrizték meg címerükben. Tudósaink sokat foglalkoztak a székely hagyományokkal, nevezetesen az ősi eredetű székely regősénekekkel is. Ezekben a székely regősénekekben sokszor emlegetik az „erdélyi fényes napot és holdat", ami kétségtelenül a pogány papok, a sámánok ruházatát díszítő jelvényekre: a napra és holdra vonatkozik.

A székelyek sokáig megőrizték pogány vallásuk emlékeit és régi szokásaikat. Nem lehetetlen tehát arra gondolnunk, hogy a címerükben lévő nap és hold is ősi hagyományaik, ősi multjuk emlékét őrzi.

Erdély címere tehát a három erdélyi nemzet címerét foglalja egybe. Ilyen szoros egységbe kell forrasztani Erdélyt és a magyar hazát annak a szentistváni gondolatnak, amely nem ismer különbséget államolgár és állampolgár között, hanem bennük egymást szerető testvéreket lát.

A NEMZETI ZÁSZLÓ.

Talán sohasem éreztem annyira, mit jelent magyarnak lenni, mit jelent számomra a magyar zászló, mint 1936 nyarán. A berlini stadionban felvonták a háromszínű lobogót, hirdetve az egész világnak a magyar dicsőséget és élniakarást. Ott álltam a magyarok csoportjában. Mindnyájan könnyes szemmel énekeltük az „Isten áldd meg a magyart", miközben a magyar lobogó lassan felemelkedett az árboc tetejére.

És alig két esztendő mulva ismét láttam örömükben síró magyarokat... Könnyes szemmel csókolgatták azt a magyar zászlót, amelyet húsz esztendő rabsága után ismét szabad volt elővenni a rejtekhelyekről, és újból kitűzni a házak oromzatára.

Igen... Ilyenkor érzi az ember igazán, mit jelent magyarnak lenni.

A háromszínű lobogó szent jelképe a magyar nemzetnek, amely előtt komoly érzéssel, szent tisztelettel hajlik meg minden igaz magyar ember feje.

*

A zászló mint jelvény talán egyidős a történelemmel. Már az ókorban voltak jelvényeik az egyes népeknek. Ezekkel a jelvényekkel vonultak hadba, ez jelképezte az

összetartozást. Voltak ilyen jelvényeik a görögöknek és rómaiaknak is. Említ zászlókat az ószövetségi szentírás is.

A mai értelemben vett zászló tulajdonképen nomád jelvény volt. A népvándorlás korában Európát elözönlő nomád népek harci jelvénye volt. Nemzeti hagyományaink szerint a honfoglaló magyarok is zászlók alatt vonultak hadba.

Kézai Simon, Kun László királyunk krónikása írja, hogy a magyarok turulos zászlók alatt harcoltak. Ha kétségbe is vonjuk Kézai állítását, — mert hiszen ő nem volt jelen a honfoglalásnál —, az kétségtelen, hogy az ő korában már használtak zászlókat.

De van Kézainál korábbi adatunk is arra, hogy a magyarok használtak zászlókat. IV. Béla király fiának, István hercegnek 1259-től származó pecsétjén a herceg lándzsára tűzött zászlót tart kezében.

XIII. századi törvényeinkben ismételten olvashatjuk, hogy a magyarok csak a király zászlója alatt vonulnak hadba.

Az már most a kérdés, milyenek lehettek ezek a zászlók. Sajnos, a legrégibb időkből zászlók nem maradtak fenn. De az Anjouk idejéből, a XIV. század közepe tájáról származó Képes Krónika színes képei megmutatják nekünk, milyenek voltak ezek a XIII—XIV. századi zászlók. Ezeken a képeken a királyok vagy hercegek zászlóin vagy kettőskeresztet, vagy a vörös-fehér csíkokat látunk. [VI. kép.]

Ezek az adatok tehát azt mutatják, hogy a magyar zászló a magyar címerrel együtt, ezzel párhuzamosan fejlődött és alakult ki.

Az ősi zászló vérpiros lehetett. Vérpiros zászlók alatt viharzott a kalandozó magyarság Európán keresztül, és szerzett becsületet a magyar kardnak. Piros zászlókat

használt Bocskai István, pirosak voltak Rákóczi Ferenc Szűz Máriás zászlói is a későbbi századokban.

A magyar címer kialakulásánál láttuk, hogy az Árpádok kezdték használni a vörös-fehér csíkozású címert, tehát ekkor kerülhetett a zászlóra a vörös mellé a fehér szín.

A piros-fehér szín tehát az Árpádok címeréből való.

Adatok beszélnek az ország zászlójáról. Ha a király vezette az ország haderejét, a király zászlója alatt küzdött a magyar... Tudjuk, hogy a mohácsi véres csatában elveszett az ország zászlaja is.

A zöld szín Habsburg királyaink alatt tűnik fel: a harmadik színt az ő idejükben kezdik használni. II. Mátyás koronázásakor, 1608-ban, piros-fehér-zöld díszítéseket alkalmaznak. 1711-ben már katonai zászlóként használják a háromszínű zászlót, de a három szín rendszerint még háromszor ismétlődik egymás után ugyanazon a zászlón.

Azonban rendszeresen még nem használták, és még nem volt a magyar nemzet hivatalos zászlója. Az 1848-as országgyűlés rendeli el törvényesen először a háromszínű zászló használatát mint a magyar nemzet hivatalos jelvényét. Ez lett a magyar honvédek zászlója, a gyűlölt fekete-sárga színekkel ellentétben.

A háromszínű zászlók alatt küzdöttek a vörössapkás honvédek és vitték diadalról-diadalra. Ezt a zászlót lobogtatta a szél a volhiniai mezőkön, Doberdó szikláin és a kéklő Adria hullámai felett. A magyar zászló volt a becsületük, azt sohasem hagyták el. Puskagolyó megszaggatta, eső, szél megtépdeste, de mindig dicsőségben ragyogott és ragyog ma is.

Volt idő, amikor csak szekrények, ládafiák legtitkosabb zugában őrizhették, de őrizték, mert tudták, hogy

eljön még a szabadság órája. És ma ismét ott lengeti a szél a Kárpátok ormán és a Hargitán. Ott lengeti, mert a magyar vér, évszázadok vére tette pirossá. Ott lengeti, mert a magyar becsület, a megnemalkuvás, a magyar lélek tette fehérré. Ott lengeti, mert a Kárpátok fenyője, a magyar mezők búzája, a magyarság jövőbe vetett rendíthetetlen reménysége tette zölddé.

Ma még mindig félárbocon lengeti a szél az ország zászlóját a kék Duna partjain. De a Kárpátokból új tavasz szellője lengedez, és édesanyjuk ölébe: a Dunába, Tiszába siető folyók habjai Szent István birodalmáról csobognak ősi, sejtelmes regéket.

Él magyar, áll Buda még!...

Magyar, tarstd szent kötelességednek, kalapot emelni őseid vérrel megszentelt zászlója előtt.

A HONVÉDSÉG CSAPATZÁSZLÓI.

A zászlók valamely csoport vagy csapat együvétartozásának a kifejezői, szent jelképei, a csapat összetartozásának.

Erre a zászlóra esküsznek hőslelkű honvédeink, hogy soha semmi körülmények között el nem hagyják. Ezeket a zászlókat vitték és viszik diadalról-diadalra, ezeket a zászlókat tűzték ki a Kárpátok ezeréves gerincére, ezeket lobogtatták a délvidék dicsőséges visszafoglalásakor, mikor a Legfelsőbb Hadúr parancsára elindultak az ezeréves határokig.

A felszentelt honvéd-, frontharcos-, hadirokkant-, cserkész- és leventezászlók előtt emeljük meg kalapunkat. Ez szent kötelességünk!

A *zászlók* tehát egyes csapatok jelvényei.

A *lobogókat* épületekre, árbocokra tűzik ki ünnepélyes alkalmakkor, vagy magas személyek tiszteletére.

*

A honvédség zászlain a nemzeti színek és az ország címere van. Minden gyalogos, kerékpáros, gépkocsizó és lovas csapattestnek külön felszentelt csapatzászlója van. Ezek a következők:

a) *Gyalogsági zászló.*

Fehér selyemzászló, mindkét oldalán köröskörül piros-zöld lángnyelvekkel. Jobboldalán az ország angyaloktól tartott egyesített címere, baloldalán Magyarország földgolyón álló védasszonya van.

Nagysága: 140 × 120 cm. [XIV. kép.]

b) *Lovassági zászló.*

Teljesen azonos a gyalogsági zászlóval, csak méretei kisebbek.

Nagysága: 80 × 80 cm, alakja négyzet.

c) *A kerékpáros és gépkocsizó csapatzászló.*

Még ennél is kisebb zászló, melyet a csapat kürtjére erősítenek ünnepélyes alkalmakkor.

Nagysága: 40 × 40 cm.

e) *A Legfelsőbb Hadúr lobogója.*

A Legfelsőbb Hadúr, vagyis a Kormányzó Úr lobogóját azokra a honvédségi épületekre vonják fel, melyekben a Kormányzó Úr vidéki tartózkodása során megszáll. Eltávozása után a lobogót bevonják.

FELHASZNÁLT ÉS FELHASZNÁLHATÓ FORRÁSMUNKÁK:

Ambrózy Gyula gr.: A szent korona története. (Név nélkül.)

Czobor Béla: A magyar szent korona és koronázási jelvények. Bp. 1896.

Decsy Sámuel: A magyar szent koronának és az ahhoz tartozó tárgyaknak históriája. Bécs, 1792.

Donászy Ferenc: Az Árpádok címerei. Bp. 1937.

Dudek János: A magyar szent korona. Religio. 1910.

Falke, Otto von: A szent korona. Arch. Értesítő. 1929.

Fejérpataky László: Az Árpádok címerei. (Csánki Dezső: Árpád és az Árpádok c. művében.)

Ferdinándy Géza: A szent korona. Bpesti Szemle. 1917.

Hampel József: A magyar szent korona. Arch. Értesítő. 1896.

Harsányi Zsolt: Sacra Corona. Bpest, 1938.

Horányi Sándor: De Sacra Corona Hungariae... Pest, 1790.

Ipolyi Arnold: A magyar Szent Korona és koronázási jelvények története és műleírása. Bpest, 1886.

Karácsonyi Sándor: Hogyan lett Szent István koronája a magyar szent korona felső részévé? Bpest, 1907.

Karácsonyi Sándor: Szent István király megkoronázása. Századok, 1901.

Katona István: A magyar szent Koronáról. Buda, 1793.

Koller József: De Sacra Regni Ungariae Corona. Pécs, 1800.

Kövér Béla: Szent István-féle casula. Arch. Ért. 1890.

László Gyula: Adatok a koronázási jogar régészeti megvilágításához. (Szent István-Emlékkönyv. 1938.)

Lukinich Imre: II. Szilveszter pápa. Kolozsvár, 1902.

Moravcsik Gyula: A magyar szent korona a filológiai és történeti kutatások megvilágításában. (Szent István-Emlékkönyv.)

Nagy Miklós: A szent korona eszméje. (Ugyanott.)

Péczeli József: A Magyar Koronának rövid históriája. Komárom, 1790.

Pulszky Károly: A szent korona. Arch. Ért. 1880.

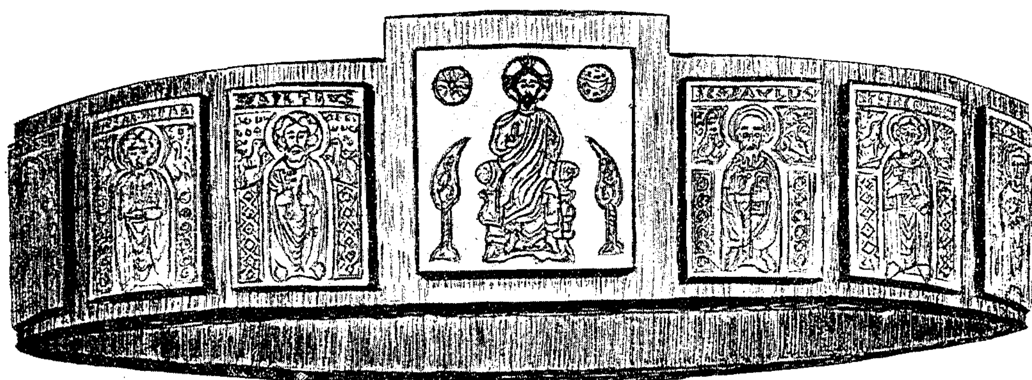
Rómer Flóris: Miért és mióta ferdeirányú a kereszt a magyar szent koronán. (Magyarország s a Nagyvilág. 1873.)

Varju Elemér: A Szent Korona. Arch. Ért. 1920.

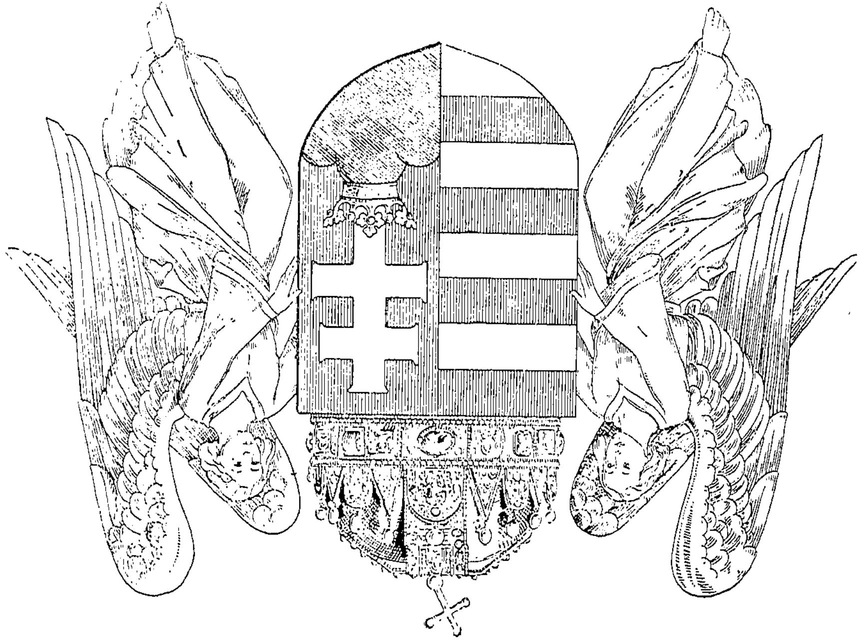
Kiadásért felelős: Donászy Ferenc.

37.343. — Királyi Magyar Egyetemi Nyomda Budapest. (F.: Thiering Richárd.)

KÉPES TÁBLÁK

Szent István koronája Karácsonyi szerint.

A kiscímer.

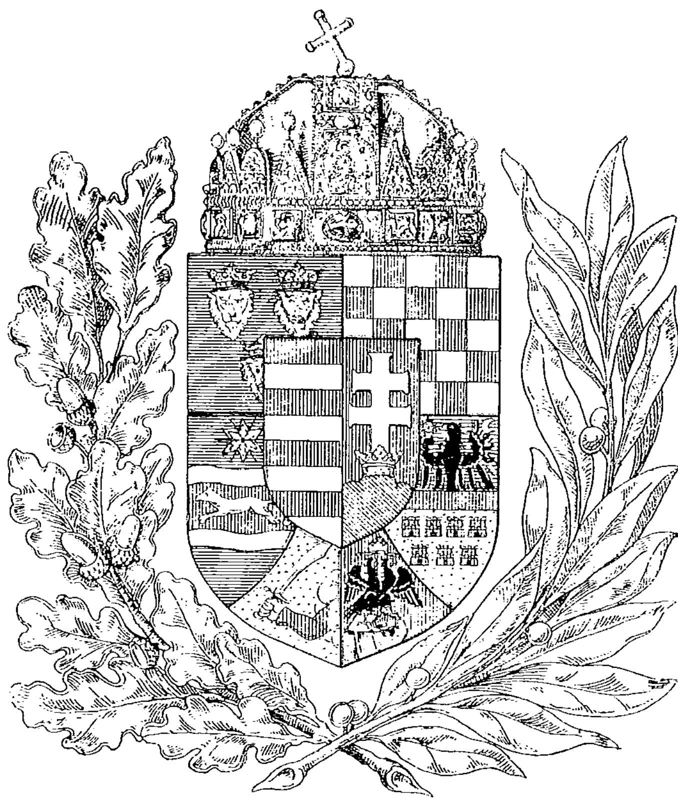

Szent István temetése.

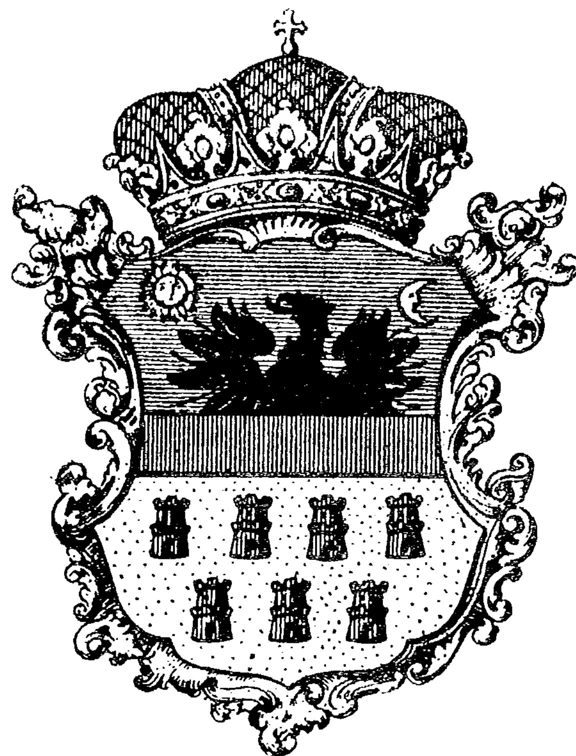

A mogyoródi csata.

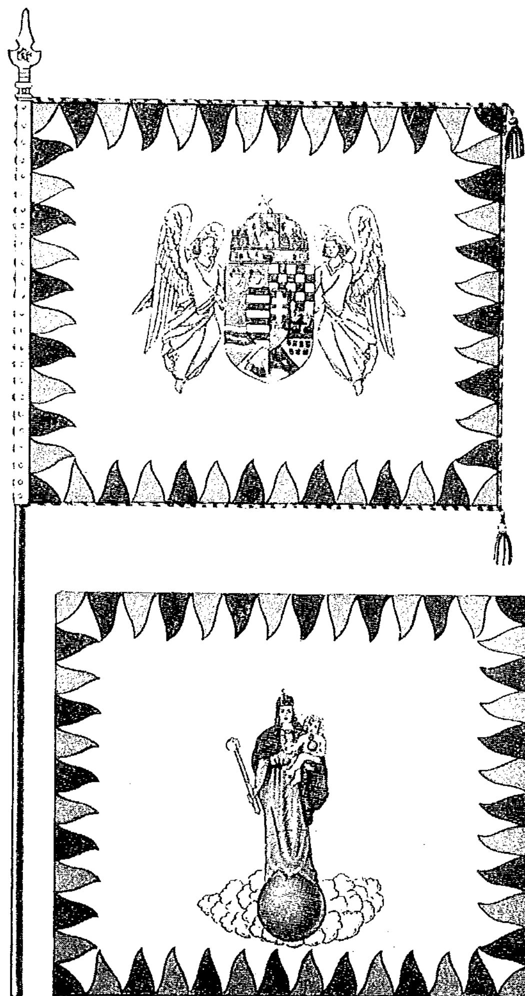
(Mindkettő a Képes Krónikából.)

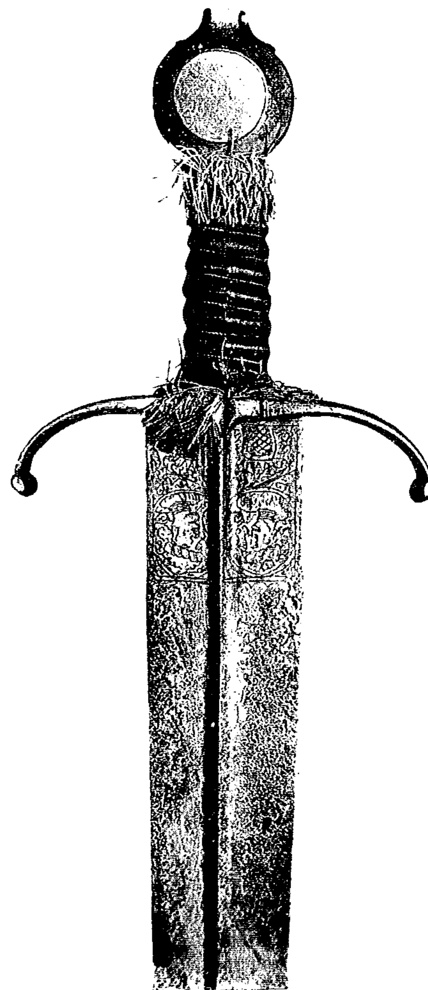
Az egyesített címer.

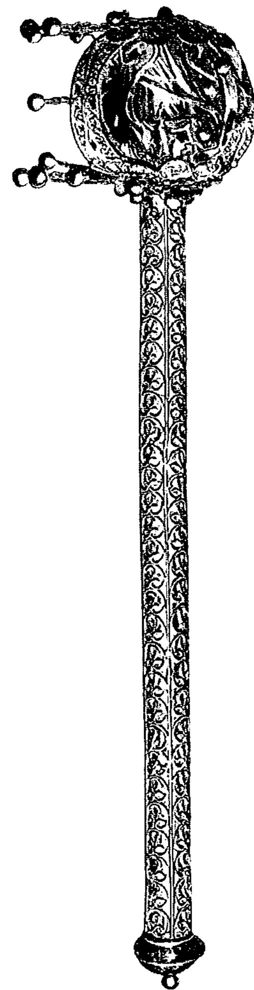
Erdély címere.

Gyalogsági zászló.

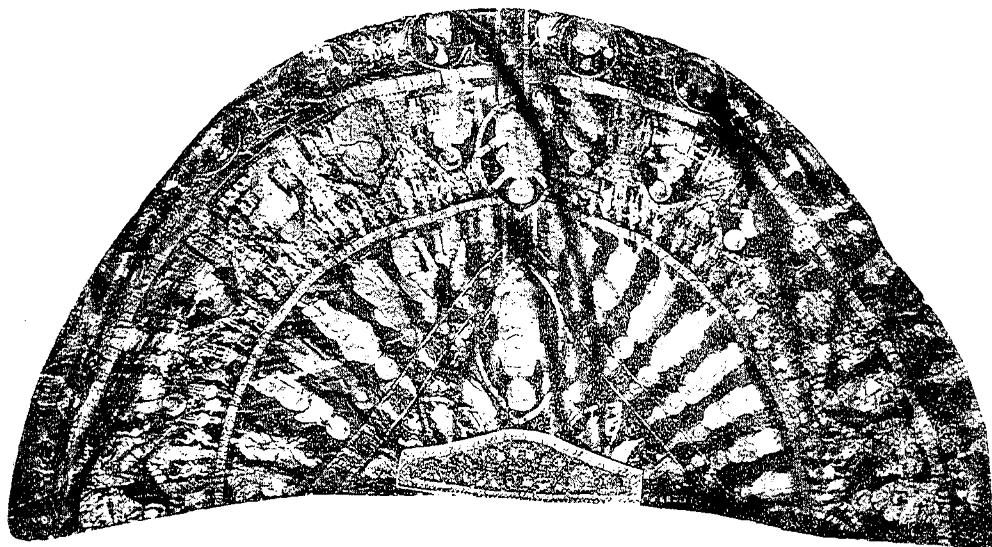

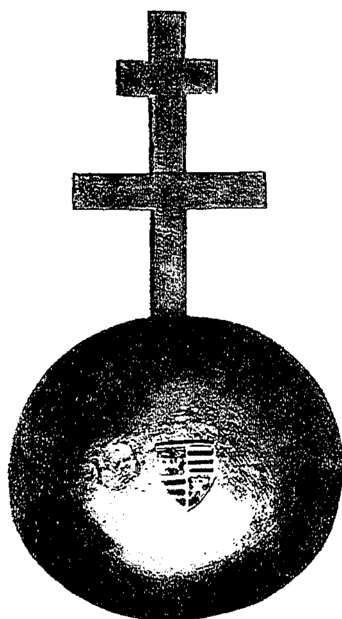
A koronázási kard markolata.

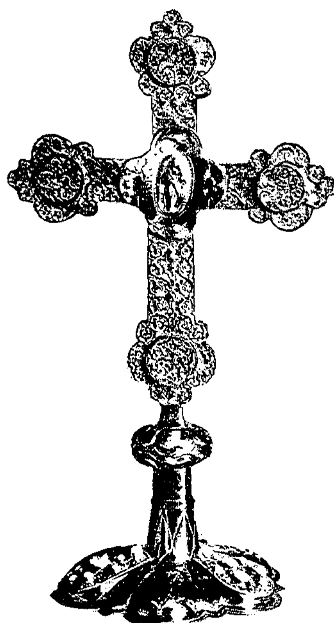
A koronázási jogar.

A koronázási palást.

Országalma.

A koronázási eskükereszt.

II. András címeres aranypecsétje. *IV. Béla kettőskeresztes aranypecsétje.*
(Mindkettő a Pesti Hirlap szívességéből.)